

КАКО УНАПРЕДИТИ МЕЂУГЕНЕРАЦИЈСКИ ДИЈАЛОГ У СРБИЈИ

Татјана Пријић и Владимир Јовановић

КАКО УНАПРЕДИТИ МЕЂУГЕНЕРАЦИЈСКИ ДИЈАЛОГ У СРБИЈИ

Татјана Пријић и Владимир Јовановић

Београд, 2019. године

КАКО УНАПРЕДИТИ МЕЂУГЕНЕРАЦИЈСКИ ДИЈАЛОГ У СРБИЈИ

Издавач:

Центар за подршку и инклузију Help Net

Ауторке:

Татјана Пријић и Владимир Јовановић

Припрема за штампу и дизајн:

Имприматур

Припрема за штампу и дизајн:

Имприматур

Слика за корице:

Freepik.com

Тираж:

300

Београд, октобар 2019.

Пројекат је суфинансиран од стране влада Чешке, Мађарске, Пољске и Словачке кроз Вишеград грант Међународног Вишеград фонда. Мисија фонда је унапређење идеја за одрживу регионалну сарадњу у централној Европи.

Садржај:

1. Увод	7
2. Демографска слика и њене последице	8
3. Стање у области дискриминације по основу старосног доба у Републици Србији	11
4. Стање у погледу међугенерациске солидарности кроз призму домаћих и регионалних искустава и праксе	16
5. Спроведене активности на пројекту „Унапређење међугенерациског дијалога“	25
5.1. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Младеновцу, 13. маја 2019. године	26
5.2. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Горњем Милановцу, 17. маја 2019. године	28
5.3. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Книћу, 18. маја 2019. године	30
5.4. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Чачку, 18. маја 2019. године	31
5.5. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Смедереву, 25. маја 2019. године	32
5.6. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Краљеву, 31. маја 2019. године	34
5.7. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Лучанима, 1. јуна 2019. године	35
5.8. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Крагујевцу, 7. јуна 2019. године	37
5.9. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Београду, 14. јуна 2019. године	39
5.10. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Панчеву, 15. јуна 2019. године	41
6. Анализа изнетих ставова и аргумената учесника дебата на тему „Има ли међугенерациске солидарности?“	43
7. Препоруке	48
СТАВОВИ УЧЕСНИКА ДЕБАТЕ „ИМА ЛИ МЕЃУГЕНЕРАЦИЈСКЕ СОЛИДАРНОСТИ?“	
РЕЗУЛТАТИ КВАНТИТАТИВНОГ ИСТРАЖИВАЊА	51
Увод	51
Резултати истраживања	52
Закључак	70
ПРОЈЕКАТ: „УНАПРЕЂЕЊЕ МЕЃУГЕНЕРАЦИЈСКОГ ДИЈАЛОГА“	
АНКЕТА ЗА УЧЕСНИКЕ ДЕБАТЕ	73

ЗАВРШНИ ИЗВЕШТАЈ ПРОЈЕКТА
„УНАПРЕЂЕЊЕ
МЕЂУГЕНЕРАЦИЈСКОГ ДИЈАЛОГА
У СРБИЈИ“

1. Увод

Пројекат „Унапређење међугенерациског дијалога“ спровео је Центар за подршку и инклузију HELP NET у сарадњи са Повереником за заштиту равноправности, а уз подршку Вишеград фонда, у периоду 15. фебруара до 15. новембра 2019. године. Пројекат је спроведен у партнерству са невладином организацијом „90 децибела“ из Мађарске, „Европском групацијом за територијалну сарадњу ТРИТИА“ из Пољске, као и локалном самоуправом Валашкe Мезићи из Чешке.

Циљ пројекта „Унапређење међугенерациског дијалога“ је подстицање међусобнесарадње, разумевања и суживота генерација. Јачање међугенерациске солидарности постиже се радом на промени односа међу генерацијама, трагањем за новим облицима размене знања, вештина и искустава, као и поделе одговорности. Овај пројекат је такву прилику дао на иновативан и свеобухватан начин, кроз одржавање дебата на тему „Међугенерациска солидарност“ у више општина у Републици Србији, чиме је допирао до својих циљних група, како младих тако и старијих.

Овај, свеобухватни завршни извештај садржи пресек одржаних трибина на тему међугенерациске солидарности, са анализом реакције публице на обрађене теме кроз изнете ставове и аргументе учесника дебата. У извештају је представљена и анализа тренутног стања у погледу дискриминације по основу старосног доба у Републици Србији, као и кратка анализа стања у погледу међугенерациске солидарности кроз призму домаћих и регионалних искустава и праксе. Такође, као резултат спроведених трибина и анализираних реакција учесника, овај извештај садржи и закључке и препоруке за унапређење међугенерациских дијалога, подстицање солидарности и унапређење услуга социјалне заштите у том правцу.

2. Демографска слика и њене последице

Савремено друштво карактеришу убрзане промене на свим нивоима и у различитим областима. Промена о којој се увелико говори је демографско старење које је присутно широм света, а пре свега у Европи. Скоро све земље суочавају се са сличном перспективом - популација која постаје све старија: стопа рађања опада, а очекивани животни век расте, што у великој мери утиче на појединце, породице, заједнице и друштво.

Процес старења становништва последица је све мањег удела младог становништва (0–14 година) у укупном становништву. Према подацима Уједињених нација, број особа старијих од 60 година је 2000. године премашао број деце узраста до 5 година, а процена је да ће 2050. године број старијих од 60 година премашити број деце до 15 година старости. Стога, управо солидарност међу генерацијама треба да буде кључна карактеристика социјалних, здравствених и економских политика (HelpAge International, 2014).

Према статистичким подацима о становништву према старосним групама Републичког завода за статистику, 2016. године је у Србији било 1.911.727 становника старијих од 60 година (27,08%) док је у старосној групи 0-19 година било укупно 19,41% односно 1.370.001 становника¹. Методологија сагледавања становништва по великим старосним групама је сажета класификација старости и чине је следеће групе становништва: 0-19 (омладина), 20-39 (млађе средовечно), 40-59 (старије средовечно) и 60 и више (старо становништво), док се за израду економских индикатора користи и класификација старости: 0–14 и 65 и више година. Према овим подацима у Србији је у 2016. години било 1.352.948 становника старијих од 65 година живота (19,17%), док је деце старости 0-14 година било укупно 1.016.579, односно 14,4%.²

Процењен број становника у Републици Србији је 6 982 604. Посматрано по полу, 51,3% чине жене (3 580 898), а 48,7% мушкарци (3 401 706).

У 2018. години је, према подацима Републичког завода за статистику, настављен тренд депопулације, што значи да је и стопа раста становништва, у односу на претходну годину, негативна и износи -5,5%. Истовремено, процес демографског старења становништва манифестује се ниским и стално

1 Доступно на интернет адреси: <http://www.stat.gov.rs/WebSite/Public/ReportResultView.aspx?rptKey=indId%3d18010202IND01%26102%3dRS%2640%3d0-19%2c60%262%3d201600%266%3d1%2c2%2623%3d0%26sAreaId%3d18010202%26dType%3dName%261Type%3dSerbianCyrillic>

2 Извор База података РЗС, доступно на интернет адреси: <http://www.stat.gov.rs/WebSite/Public/Methodology-Help.aspx?IndicatorId=18010202IND01&sAreas=false>

опадајућим учешћем младих, као и високим и континуирано растућим уделом старих у укупном становништву. Према подацима за Републику Србију у 2018. години удео лица старих 65 и више година износи 20,2%, а млађих од 15 година има 14,3%.³

Притисак оваквих демографских трендова највише осликава коефицијент зависности старог становништва (број старих 65 и више година на 100 лица старости од 15 до 64 године). Према проценама у 2018. години, у Републици Србији коефицијент зависности старог становништва износи 30,8. У периоду 2002–2018. удео лица млађих од 15 година је смањен са 16,1% на 14,3%, док је истовремено удео старијих (65 и више година) повећан са 16,6% на 20,2%. Овакви трендови утичу и на смањење учешћа становништва радног узраста (15–64) у укупној популацији, са 67,3% (2002) на 65,5% (2018). У истом временском интервалу, просечна старост становништва је порасла за три године, са 40,2 на 43,2 године. На повећање броја старијих утиче и продужење очекиваног трајања живота, које за укупно становништво износи 3,3 године, од 72,3 године у 2002, до 75,6 година у 2018. години.⁴

Из ових података недвосмислено следи да Србија спада у демографски старе земље. Старење је неминован процес који се рефлектује на све генерације без обзира што се однос према старењу мења током година живота. Начин понашања према старијим грађанима и креирање одговарајућих могућности за задовољење свих права у пуном обиму, омогућавају не само остваривање равноправности старијих суграђана, него свих генерација, имајући у виду процес старења.

Ова демографска ситуација је у целом свету довела до укупне промене слике становништва, а самим тим поставила извесне захтеве пред системе социјалне и здравствене заштите, пензионе системе и економију, као и друштвене ставове, које је потребно прилагодити повећаном броју старијих особа у друштву. Чињеница је да се друштвене околности у којима се налазимо мењају, не само посматрајући демографску слику. Животни и радни век је све дужи, што узрокује и другачија стања и болести, а што се одражава и на потребу за другачијом здравственом подршком. Све је више градског становништва у односу на сеоско – потребан је и приступачан јавни превоз, инклузивност урбаних средина, доступност културних и других дешавања, укљученост у активности у градској заједници, а и за оне који остају сами на селу - потребна је специфична подршка мобилних тимова и употреба савремених техничких достигнућа. Такође, технички и технолошки напредак је брз и готово несавладив, услуге се остварују употребом ИКТ, радни век је дужи, мењају се потребе појединца и друштва...

3 Извор База података РЗС, доступно на интернет адреси: <http://www.stat.gov.rs/oblasti/stanovnistvo/procene-stanovnistva/>

4 Исто

Да би се разумели изазови који су пред нама, потребно је да прихватимо и разумемо и међугенерацјску солидарност, који се пре свега односи на сложен, одређен систем односа између особа различитих генерација, како унутар породице, тако и у ширем контексту, односно у читавом друштву. Данас, свакако, можемо рећи да живимо у време динамичких и значајних друштвених промена које представљају резултат политичких, економских и демографских процеса. Изазови који су условљени оваквим стањем се, свакако, односе на финансијску стабилност старијих (покривеност одговарајућим пензијама) и одговарајућу здравствену заштиту, али постоје и други изазови, који се могу везати за појединца и/или породицу.

Тако је, уједно са демографским старењем, континуирано присутан и тренд преображаја породице током векова, који је последица еволуције и околности да форма породице зависи од услова живота који преовлађују на одређеном месту и у одређеном времену, а 21. век драстично је променио структуру породице. Људи ступају у брак касније, касније добијају децу, имају мањи број деце, живе у кохабитацији, а такође се одлучују и за самохрано родитељство. У савременим условима, старији пружају финансијску помоћ и бригу за децу и унуке, али се са старењем повећава ризик од хроничних болести, што може довести и до инвалидитета и до функционалне зависности старијих особа, па они добијају помоћ од млађих чланова породице. Старији чланови породице углавном добијају негу од неформалних неговатеља, односно од других чланова породице и рођака, а управо је то област у којој је значајна улога међугенерацјске сарадње. Неформални неговатељи који брину о старијим особама припадници су углавном средње генерације, и генерације старијих, али су и младе особе такође укључене у ову врсту међугенерацјске сарадње кроз пружање подршке и олакшања. Један од изазова савременог друштва којем се врло мало пажње посвећује јесу појединци средње генерације који немају децу или унуке, или немају живе родитеље. Ова вертикална депривација може да се односи и на друге везе, а према малобројним истраживањима, чешће су јој изложени мушкарци. Међугенеарцјска солидарност треба да рефлектује и њихове потребе.⁵

Прилагођавање животне средине која ће бити доступна свим узрастима, удобан, безбедан и интегрисани стамбени простор, где старији могу да буду активни и аутономни, где могу да учествују у социјалном и културном животу, волонтеризам, неформална нега и разумевање потреба и специфичности старијих олакшава међугенерацјску солидарност. Овакве инклузивне заједнице које су прилагођене старијим особама, прилагођене су и сигурне за све остале своје становнике - младе, жене, труднице, особе са инвалидитетом.

Потребно је развијати међугенерацјска пријатељства и односе, јер то доноси бенефите свим генерацијама. Младима помаже у њиховом развоју и

5 Међугенерацјска сарадња за почетнике, Наташа Тодоровић и Милутин Врачевић, Београд, март 2019.

учењу нових вештина, али и у разумевању и каснијем суочавању са сопственим старењем, омогућава им и очување породичне историје и, на крају, животу даје извесну сврховитост. Старијим особама такође помаже у учењу нових вештина и у осећају сврхе и испуњености, али помаже да у ситуацијама када се суочавају са губицима пријатеља и партнера и даље имају пријатеље захваљујући којима се осећају мање изоловано и депресивно.⁶

Велика препрека у развијању међугенерациске солидарности су негативни ставови, стереотипи и предрасуде који постоје међу генерацијама, а који доводе до дискриминације старијих. Негативни стереотипи о старењу, укључујући и слику у медијима, приказују старије као болесне, зависне и скупе за друштво, али постоје и негативни стереотипи о младима који се приказују као неискусни, лењи, непоуздани и себични. Управо због ових стереотипа, друштво често остаје ускраћено за веома конструктивну слику међугенерациске солидарности, јер млади и старији, као и особе средње генерације, заједно омогућавају позитивне промене у друштву и стварају социјалну кохезију. Због тога рад на унапређењу равноправности свих генерација представља основ за пуно уживање свих права, а разбијање стереотипа и предрасуда начин за остварење постављених циљева.

Из наведеног се може закључити да демографско старење има важан и далекосежан утицај на све аспекте развоја друштва, а кроз овај извештај је посебно обрађено питање омогућавања боље међугенерациске солидарности и смањења сукоба међу генерацијама кроз призму актера на трибинама о међугенерациској солидарности, у циљу омогућавања квалитетнијег живота свих грађана.

3. Стање у области дискриминације по основу старосног доба у Републици Србији

Под појмом дискриминације се, у складу са Законом о забрани дискриминације⁷, означава свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној

⁶ Spence and Radunovich, 2017

⁷ „Службени гласник РС“, број 22/09

оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.

Овим законом уређује се општа забрана дискриминације, облици и случајеви дискриминације, као и поступци заштите од дискриминације. Овим законом установљава се Повереник за заштиту равноправности као самосталан државни орган, независан у обављању послова. Једна од основних надлежности Повереника јесте поступање по притужбама због дискриминације, а Повереник пружа информације подносиоцу притужбе о начинима заштите права, овлашћен је да препоручи медијацију, покреће парнице за заштиту од дискриминације (стратешке парнице), подноси захтеве за покретање прекршајног поступка, кривичне пријаве, упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и препоручује органима јавне власти и другим лицима предузимање мера за остваривање равноправности. Поред тога, Повереник прати спровођење закона и других прописа, даје мишљења и иницира доношење нових прописа или измену прописа са аспекта своје надлежности.

О стању у области остваривања равноправности Повереник подноси Народној скупштини редовне годишње извештаје који, на годишњем нивоу, садрже извештај у области заштите равноправности, оцену органа јавне власти, пружалаца услуга и других лица, уочене пропусте и препоруке за њихово отклањање. Притужбе Поверенику свакако јесу један од показатеља присутности дискриминације, али не и једини. Приликом израде ових извештаја, поред праксе Повереника и резултата истраживања која Повереник спроводи, сагледавају се и извештаји Европске уније, међународних организација и уговорних тела, извештаји и истраживања домаћих институција и организација, пракса Европског суда за људска права, као и други извори и подаци од значаја за сагледавања стања у овој области.

Дискриминација на основу старосног доба је присутна у нашем друштву у свим областима и један је од честих облика дискриминације.

Пракса Повереника показује да је дискриминација на основу старосног доба један од честих облика дискриминације. Таква је ситуација већ дужи низ година. Тако је старосно доба, по броју поднетих притужби током 2018. године на другом месту по бројности са 16,5%. Старосно доба као основ дискриминације у 2017. години било је наведено у 75 притужби, што је према учесталости овог основа чинило 11,8% од укупног броја наведених основа у притужбама које су поднете Поверенику и такође је други основ дискриминације по броју притужби у овој години. Број поднетих притужби током 2016. године је био идентичан броју поднетих притужби током 2017. године. Потребно је нагласити да старосно доба као основ за подношење притужби Поверенику, обухвата сва старосна доба, дакле како младе и старије, тако и „средњу“ генерацију.

Када се посматра пракса Повереника током 2018. године, на основу анализе поднетих притужби може се констатовати да се старосно доба, као основ дискриминације, често појављује у комбинацији са још неким личним својством – инвалидитет, здравствено стање и др. Ово је нарочито случај код вишеструке дискриминације деце са сметњама у интелектуалном развоју и инвалидитетом у области образовања. У притужбама које су поднете због дискриминације лица старости од 18 до 65 година живота (18,9%) посебно се издвајају притужбе које се односе на лица старости од 50 до 65 година живота које су углавном поднете у области рада и запошљавања, имајући у виду да послодавци ове раднике често сматрају старијим. Због дискриминације лица старости преко 65 година живота поднето је 8,3% од укупног броја притужби. Старији суграђани, се и даље без обзира на бројне проблеме ређе обраћају Поверенику, а када се обрате то углавном чине лично и ретко преко организације која се бави заштитом људских права. У притужбама се углавном као проблем истиче да велику сметњу за равноправно укључивање у све друштвене токове особа старијих од 65 година и особа које се отежано крећу, као и особа са инвалидитетом, представља неприступачност јавних објеката и површина, али и услуга.

Што се тиче спроведених истраживања, значајно је поменути истраживање „Социјална укљученост старијих особа (65+) у Србији“⁸, које је сачинио Црвени крст Србије и који је на основу статистичких података из званичних евиденција, као и из других доступних података, сагледавао ниво социјалног укључивања старијих особа. У овом истраживању се наводи да слика о старијим женама и мушкарцима у Србији, различитим аспектима њиховог положаја и условима живота, говори да је њихов статус релативно неповољан, у поређењу са старијим особама које живе на подручју Европске уније. Такође, у овом истраживању је указано да Србија, суочена са тешкоћама постсоцијалистичких промена, реформи ограничених домета и промена економских и социјалних услова, није створила услове за квалитетан живот старијих, па се старије особе суочавају са бројним економским, социјалним и здравственим изазовима. У овом истраживању су испитана и искуства старијих особа када је реч о дискриминацији и предрасудама, а резултати указују да се старији осећају дискриминисано нарочито од институција и младих. Старији напомињу и осећај потпуне изолованости од друштва, јер сматрају да их други виде као особе на крају живота, које више нису вредне пажње и неге, те да више не могу да допринесу друштву.⁹

Анализом стања, резултата истраживања и праксе Повереника у 2018. години, уочено је да је дискриминација на основу старосног доба, нарочито деце, присутна у великој мери, због чега је потребно предузети конкретне активности на унапређењу свих видова подршке. Посебно је потребно радити

8 „Социјална укљученост старијих особа (65+) у Србији”, Црвени крст Србије, Београд 2018 - доступно на интернет страници: <https://www.redcross.org.rs/media/4437/socijalna-ukljucenost-starijih-u-srbiji-e-knjiga.pdf>

9 Исто, стр. 58

на спровођењу мера популационе политике, као и пружању подршке младима како би се утицало на управљање миграцијама и задржавање младих у земљи. Посебну пажњу потребно је посветити подршци деци и младима у руралним крајевима, као и запошљавању на одговарајућим пословима.

Са друге стране, важно је обратити пажњу на положај запослених старости између 50 и 65 година, с обзиром да је према истраживањима и пракси Повереника присутан неоправдано неједнак третман ових лица у области запошљавања и рада. Због тога треба радити на креирању и доступности одговарајућих програма обука, као и указивању на потребу коришћења капацитета и искустава ових лица.

Што се тиче положаја старијих, велики број физичких, друштвених и економских баријера, уврежене предрасуде и стереотипи, али и недостатак инклузивних јавних политика које укључују представнике свих узраста и група у планирање и развој насеља, отежавају старијим особама да у потпуности уживају своја права. Иако налази истраживања показују да се старији сусрећу са бројним проблемима, ређе се обраћају надлежним органима. Продужен животни век и повећан удео старијих у становништву треба да буду пропраћени значајним променама у схватању процеса старења, могућностима и потребама старијих особа, као и програмима који подржавају квалитетан живот у старијим животним фазама

За успешно сузбијање дискриминације и остваривање равноправности неопходно је ефикасно функционисање свих механизма за заштиту од дискриминације, пре свега институције Повереника за заштиту равноправности и судова, али и пуна примена антидискриминаторног правног оквира од свих органа јавне власти, вођење централне и јединствене евиденције о случајевима дискриминације у свим областима друштвеног живота, увид у сва релевантна истраживања, информације о распрострањености ове појаве, као и праћење међународне и домаће антидискриминационе праксе и политика. Од изузетног значаја је и висок ниво информисаности и свести грађана о забрани дискриминације, али и о значају остваривања принципа равноправности за друштвени и економски развој и побољшање квалитета живота свих грађана.

У Редовном годишњем извештају Повереника за заштиту равноправности за 2018. годину, када је у питању положај старијих суграђана и мере које могу да допринесу међугенерацјској солидарности, дате су препоруке:

- Неопходно је ојачати све (квантитативне и квалитативне) капацитете центара за социјални рад како би могли да правовремено одговоре свим пословима у области социјалне и породично-правне заштите и обезбеде квалитетно мапирање потреба, препознавање социјалне искључености и благовремено активирање свих облика подршке и помоћи;
- Интензивирати рад на унапређивању архитектонске и информационе приступачности и примену универзалног дизајна у свим областима, са

циљем омогућавања несметаног приступа јавним објектима и површинама, превозу, информацијама, комуникацијама и услугама за особе са инвалидитетом, лица која се отежано крећу, старије суграђане и децу. Потребно је обезбедити једнаке могућности за приступ службама за хитне интервенције, услугама обавештења, СОС линијама и јавним телефонским именицима;

- Спроводити програме за децу у циљу неговања вредности које промовишу културу толеранције, разумевања и уважавања различитости, родне равноправности, међугенерациске солидарности и недискриминације. У школске програме увести здравствено и васпитање о репродуктивном и сексуалном здрављу и кроз грађанско васпитање подстицати усвајање вредности равноправности и толеранције кроз отклањање бројних уврежених стереотипа и предрасуда о различитим друштвеним групама и друштвеним појавама;
- Интензивирати рад на побољшању положаја старијих, нарочито у руралним и неприступачним подручјима. Потребно је повећати доступност услуга здравствене и социјалне заштите за старије (кућно лечење и нега, јачање патронажних служби за обилазак и помоћ старима, даљи развој и унапређење система, саветовање путем телефона и сл, као и увођење мобилних и иновативних услуга које одговарају на специфичне потребе старијих, као што су телеасистенција, неформални неговатељи, услуге повременог и привременог смештаја и сл.). Неопходно је и боље повезивање новчаних давања са услугама, као и побољшање услуга превоза што је услов за бољи приступ услугама и спречавање социјалне искључености;
- Предузети мере и активности за обезбеђивање услова за пружање услуга корисницима који због специфичног социјалног и здравственог статуса имају потребу и за социјалним збрињавањем и за сталном здравственом заштитом прописивањем стандарда за пружање тих услуга. Подизати информисаност о овим правима и услугама, поједноставити процедуре за њихово остваривање, побољшати коришћење информационих технологија у сврху помоћи, обезбедити доступан и приступачан приступ палијативној нези у склопу права на здравствену заштиту без дискриминације;
- Посебну пажњу посветити одговорном извештавању које не сме да карактерише говор мржње, сензационализам, сексизам, мизогинија, дискриминаторни ставови и увредљиво извештавање. Подстицати интегрисање тема које развијају културу толеранције, разумевања и уважавања различитости, међугенерациске солидарности, међусобног поштовања, родне равноправности и недискриминације у медијима и на друштвеним мрежама.

4. Стање у погледу међугенерациске солидарности кроз призму домаћих и регионалних искустава и праксе

Влада Републике Србије прогласила је 2017. годином међугенерациске солидарности и основала Савет за унапређење међугенерациске сарадње и солидарности чији је један од задатака подстицање учешћа, недискриминације и социјалне инклузије старијих особа, као и повезивање две значајне, а осетљиве друштвене групе у Републици Србији, младих и старијих. Чланови Савета за унапређење међугенерациске сарадње и солидарности су представници Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарства здравља, Министарства омладине и спорта, Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Министарства финансија, Факултета политичких наука, Републичког завода за статистику, Градског центра за социјални рад у Београду, Геронтолошког центра Београд, организације „Дечје срце”, Националне службе за запошљавање, Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање, Црвеног крста Србије, Геронтолошког друштва Србије, Републичког завода за социјалну заштиту, Покрајинског секретаријата за социјалну политику, демографију и равноправност полова, Кровне организације младих Србије и Савеза пензионера Србије.

На представљању Националног извештаја о примени Мадридског акционог плана за старење и резултата евалуације Националне стратегије о старењу која је била на снази од 2006. до 2016. године, на Лисабонској конференцији у организацији Економског савета Уједињених нација за Европу, 2017. године наведено је да је Србија, заједно са осталим европским земљама потписала Министарску декларацију која се у односу према старењу ослања на три стуба: препознавање потенцијала старијих особа, охрабривање продуженог радног века и способности за рад и омогућавање достојанственог старења. У Националном извештају о примени Мадридског акционог плана за старење наведено је да Србија спада у ред старијих популација, шеста је најстарија држава у Европи са просечном старошћу од 42,9 година. Животни век је продужен и очекивано трајање живота износи 73 године за мушкарце и 78 година за жене. Исто тако, Србија има вишегодишњу традицију развоја институција које су оријентисане на старије особе, а развој друштва за све генерације види као један од најважнијих циљева.

Кабинет министра без портфеља задуженог за демографију и популациону политику у сарадњи са Министарством рада, запошљавања, борачка и социјална питања, Републичким фондом за пензијско и инвалидско осигурање и Републичким заводом за статистику спровео је Анкету о међугенерациској сарадњи. У

истраживању су учествовали представници различитих министарстава, народни посланици, директори и судије Уставног суда. Подаци су показали да 60% сматра да речи подршка и ослонац најбоље описују термин међугенерациске солидарности, а 50% сматра да је најбоље описују речи размена знања и искуства.

Такође, у периоду од фебруара 2016. године до маја 2019. године, у пет држава региона, а у координацији Црвеног крста Србије, реализован је пројекат „Иницијатива за социјално укључивање старијих особа” (ТАСИОП), који је финансирала Европска унија, Аустријска развојна агенција и Аустријски Црвени крст. Пројекат је реализован у пет земаља (Албанија, Босна и Херцеговина, Македонија, Црна Гора и Србија). Једна од најважнијих активности овог пројекта је било пружање подршке локалним иницијативама за социјалну инклузију старијих. У пет држава су током десет месеци имплементирани 62 микропројекта на локалном нивоу, са подршком за иновативне активности којима су старије жене и мушкарци укључивани у заједницу на различите начине. Ови микропројекти су кроз своје активности промовисали значај међугенерациске сарадње у локалној заједници, а уједно дали могућност да се унапреди социјална укљученост свих узрасних група стварајући равноправност и промовишући трансфер знања.

Као резултат овог пројекта штампана је публикација Иницијатива за социјално укључивање старијих особа: успеси и научене лекције¹⁰ у којој су прикупљена искуства стечена кроз имплементацију пројекта и дате препоруке, за све државе у којима је пројекат спровођен. Тако је за Србију, између осталог, наведено да скоро две трећине старијих лица (64%) обухваћених истраживањем о социјалној инклузији старијих, које је спровео SeConS и Црвени крст Србије, у периоду децембар 2017 - јануар 2018. године, живи у домаћинствима без млађих чланова, што указује на то да је развој социјалних активности и мрежа подршке за ове особе неопходна како би они остали активни, како би се подржали у остварењу својих различитих потреба и како би се укључили у непосредну и ширу заједницу. Више од 5% старијих особа у Србији нема с ким да подели своје проблеме. Старији мушкарци имају више слободног времена од старијих жена – 8,3 наспрам 7,4 сати дневно и док се укупно задовољство квалитетом живота међу старијим људима не разликује значајно од оног код млађег становништва, такође је евидентно да док за мушкарце задовољство квалитетом живота остаје на истом нивоу или незнатно расте са старењем, код старијих жена оно опада.

Истраживање спроведено у Албанији, како је наведено у истој публикацији, указује да је око 8% старијих лица обухваћених истраживањем, изјавило да нема никакве контакте са члановима породице и/или пријатељима. Учесталост је била знатно виша међу веома старим људима. Такође, 33% испитаника је изјавило да се не среће свакодневно са пријатељима, а 18% њих је пријавило да су укључени

10 Доступно на: <http://humanas.rs/2019/07/17/objavljene-publikacije-o-uspesima-i-naucenim-lekcijama-projekta-tasi-op-na-sest-jezikal/>

у једну од ових друштвених структура у удружењима цивилног друштва. Степен учешћа у друштву био је виши код мушкараца у односу на жене (21% наспрам 15%), а смањивао се са годинама. Око 12% старијих мушкараца и жена у Албанији укључених у ову студију пријавило је да су током протеклих 12 месеци обављали неку врсту волонтерског рада у својим заједницама. Укупно је око 19% учесника студије изјавило да негују и брину се о члановима своје породице.

У публикацији је наведено да је у Босни и Херцеговини, према резултатима пописа из 2013. године, удео старијих лица у укупној популацији износи 17,48% са тенденцијом повећања. Резултати добијени у студији указују на алармантан степен социјалне маргинализације старијих. У поређењу са другим земљама у региону, показатељи квалитета живота старијих људи у Босни и Херцеговини су неповољни и повезани са лошом социо-економском ситуацијом у земљи, здравственим навикама, стамбеним условима, еколошким факторима, покривеношћу здравственим осигурањем и квалитетом здравствених услуга. Неки од најважнијих података су: 27% старијих лица у Босни и Херцеговини (11,4% у Републици Српској и 15,6% у Федерацији Босне и Херцеговине) нема право на пензију, што повећава њихову економску зависност. Осим тога, велики број тренутно активног радног становништва у старосном добу пре пензионисања, а то је између 50 и 64 година, незапослен је и неће стећи услов за пензију у блиској будућности. Поред тога, 3,16% старијих особа је изван јавног здравственог система и није у стању да задовољи своје здравствене и социјалне потребе. Старији у Босни и Херцеговини нису довољно укључени у јавни живот. Врло често немају информације о томе како да се укључе у јавни и политички живот у друштву. Упркос жељи појединаца да буду друштвено активни, често им је онемогућено да то чине јер немају новца за чланарине, карте за превоз, оброке и тако даље.

У публикацији су дати и резултати истраживања спроведеног у Републици Северна Македонија, где постоји изражена потреба за услугама за старија лица које се врше у кући, због њихове смањене покретљивости али и потребе да их прати друга особа, што се не може увек обезбедити. Истраживање је показало да је приступ правима и услугама социјалне заштите за старије особе мање доступан у сеоским подручјима, првенствено због удаљености објеката и средстава која су потребна старијим лицима како би добила неку услугу. Такође, старији људи нису довољно информисани и не знају за ресурсе/институције и организације које нуде услуге социјалне заштите.

У истој публикацији се наводи да је истраживање у Црној Гори показало да постоје велике разлике у животним условима различитих категорија старијих лица, закључено је да је потребно развити различите службе подршке у складу са њиховим потребама. Старији у Црној Гори нису довољно упознати са расположивим услугама подршке, тако да је потребно радити на промовисању истих. Такође, старији људи су укључени у постојећа удружења или организације у

малом проценту, тако да морају бити информисани о начину рада и активностима које се спроводе како би могли да учествују, што би допринело квалитету њиховог друштвеног живота, као и активнијем и здравијем старењу.

Међугенерациска солидарност у Републици Србији је била тема и публикације Међугенерациска солидарност за почетнике¹¹ која је објављена 2019. године. У овој публикацији објашњава се значај који међугенерациска сарадња има у развоју савременог друштва. У публикацији су представљени резултати истраживања „**Међугенерациска размена и ставови**“, које је спроведено током децембра 2018. године и јануара 2019. године у десет општина у Републици Србији.¹² Истраживање је показало да је, што се тиче међугенерациске размене, знатно учесталија размена новца него подршке у активностима (54% прима или је примило новчану помоћ, 65% је даје или је давало, а 25% прима или даје подршку у активностима). Све три генерације (млади, средовечни и старији) скоро потпуно равномерно дају новчану помоћ (63%, 65%, 69%), али је примају више припадници младе генерације (70% наспрам 44% код средње и 49% код старије генерације). Старији највише примају подршку у активностима (40%, наспрам 15% и 19%). У примању новца најприсутнија је редовна новчана помоћ, код све три генерације, а код старијих 26% прима и финансијску помоћ за лекове и трошкове лечења. Редовна финансијска помоћ је, уз разне поклоне и најприсутнији облик давања новца. Што се тиче размене времена, чак 20% старијих каже да своју децу виђа ретко.

Резултати овог истраживања указују да Србија спада у ред традиционалних друштава, где родитељи сматрају да треба да брину о својој деци, чак и онда када се она осамостале и оснују своје породице. Друга важна чињеница јесте да због незапослености млађих чланова породице родитељи осећају одговорност и обавезу да финансијски помажу своју децу и своје унуче. Породичне односе у Србији карактерише модел саможртвовања родитеља. То се односи на оба родитеља, али у већој мери на мајке, од којих се у друштву очекује да се посвете унуцима, да обављају кућне послове и да финансијски подржавају своју децу. Ипак, велики број припадника свих генерација (84,5% младих, 89,8% средовечних и 93% старијих особа) сматра да млади треба да буду финансијски независни од својих родитеља. Добијени подаци указују на позитиван став свих генерација, јер највећи број испитаника сматра да сви треба да живе од свог рада и да друштво и држава треба да обезбеде окружење где, пре свега, млади могу да живе од свог рада.

Ово истраживање је показало и да постоји позитиван став у све три генерације (94,8% младих, 91% припадника средње генерације и 85,8% старијих) да деца треба да се брину о својим родитељима у старијем животном добу када им је потребна брига. По овом питању постоји изражена међугенерациска солидарност и осећај породичне обавезе, одговорности и дужности. Такође,

11 Међугенерациска солидарност за почетнике, Наташа Тодоровић и Милутин Врачевић, Београд, март 2019.

12 Доступно на: <http://humanas.rs/2019/03/14/konferencija-medjugeneracijska-razmena-i-medjugeneracijski-stavovi/>

све генерације препознају допринос старијих, пре свега у породици, што указује да не постоје предрасуде у оквиру породице да су старији терет и да не могу да помогну другима. Са тврдњом да су особе старије од 70 година оптерећење за економију своје земље не слаже се 68,9% младих, 80,8% средовечних и 76,9% старијих особа, што је позитиван став и показује да већина испитаника препознаје допринос старијих у друштву и породици, али треба наставити са јачањем позитивне слике о старијима и њиховом доприносу.

Истраживање је показало да постоји прилично подељено мишљење испитаника о утицају младих на обичаје и начин живота у заједници из разлога што су обичаји и начин живота у савременом друштву постали фрагментирани и постоји врло мало јавних простора који омогућавају међугенерациска сусретања. Нове информационе технологије промениле су начине живота, али и обичаје са којима различите генерације нису упознате, па је то разлог што 39% младих, 35% средовечних и 43% старијих особа сматра да млади немају утицај на обичаје и начин живота и самим тим нису свесни да се неки обичаји обликују и данас.

У оквиру ове публикације су дате и препоруке, које се односе на подстицање међугенерациске солидарности и креирање јавних политика у области социјалне и здравствене заштите, пензионог осигурања, финансијске сигурности, запошљавања, образовања и технолошког развоја и др. које могу да унапреде међугенерациску солидарност и разумевање и допринесу остваривању равноправности свих генерација у друштву, као и спровођење различитих активности у читавом низу области којима би се међугенерациска сарадња продубљивала.

У вези са стањем у Пољској, партнер на пројекту Европска групација за територијалну сарадњу ТРИТИА, доставила је извештај у којем се наводи да су међугенерациски односи основа за функционисање сваког друштва. У традиционалним културама, где су усмена комуникација и обичаји играли кључну улогу, старији су третирани као ризница знања многих генерација. Искуства узастопних генерација била су слична. Данас, нажалост, често имамо утисак да је сусрет генерација сукоб различитих култура. Савремене генерације, иако живе у исто време и на истом месту, заправо живе у различитим световима, имају сопствене речнике и симболе, когнитивне категорије и обрасце осећања, облике комуникације и моделе пријатељства, митове и погледе у будућност. То нису само различита окружења или друштвени слојеви - то су различите културе. Међутим, међугенерациске односе није могуће разумети без ширег сагледавања савремених социо-културних промена. Оно што данашњу генерацију разликује од претходних генерација несумњиво је растућа, доминантна улога младих у многим областима друштвеног, културног и економског живота. Као резултат ИТ револуције, брзог развоја масовних медија и широког приступа информацијама, старија генерација је изгубила своју атрактивност као безусловни ауторитет који

преноси само праве истине, мишљења и уверења. Медији и вршњаци постали су важан фактор у преношењу културе. На овај начин, равнотежа снага међу генерацијама се брзо мења. У многим областима, као што су нови медији, мода, слободно време, потрошња, технологија, ова млада генерација стекла је позицију стручњака. Стога би генезу међугенерациског дијалога требало тражити у вишеструким променама које је донео 20. век и које су узроковале својеврсни јаз у комуникацијама међу генерацијама. Чини се да савремене могућности, попут све новијих техника комуникације, фаворизују дијалог у свим формама. Нажалост, испоставило се да прекомерна количина информација радије гуши дијалог, посебно између различитих генерација. Лакше је контактирати вршњаке, теже млађе или старије који говоре другим језиком или користе друге алате. Шта је важно? Дијалог међу генерацијама је могући начин сузбијања и спречавања савремених социјалних проблема. Међутим, ово захтева активно учешће свих генерација. Дијалог међу генерацијама је, дакле, озбиљан изазов нашег времена.

Тренутно се у Пољској научној и пост-научној литератури позива на антрополошку дефиницију културе коју је Маргарет Меад описала у књизи „Култура и идентитет - Студија међугенерациске дистанце“. У овој књизи идентификоване су три врсте културе: а) Постконфигурациона култура - старији људи преносе културне обрасце усредсређене на прошлост, б) Кофигуративна култура - културни обрасци које је пренела средња генерација - оријентисана на садашњост, ц) Префигуративна култура - млади људи преносе брзе промене, мултикултурализам, обрасце.

Зато се међугенерациски дијалог дефинише упућивањем да смо сведоци префигуративне културе у којој се однос Мастер-Студент променио. Тренутно младић постаје мајстор, а старији студент. Прави дијалог се стога састоји у међусобној размени, међусобном уважавању, не само младих према старијим него и старијих људи према млађима. Требало би да постоји равнотежа, што је потпуно нови концепт.

Водећа организација у Пољској која ради на међугенерациском дијалогу је „Друштво за креативне иницијативе“ (pl. Towarzystwo Inicjatyw Twórczych e“) из Варшаве, главног града Пољске. То је организација која не само да спроводи активности у којима учествују различите генерације, него заједно са пољско-америчком фондацијом, управља грант програмом под називом „Seniors in Action“ (више на веб страници: <http://e.org.pl>). Овај грант програм не само да подржава активности старијих људи из Пољске, већ пре свега подржава међугенерациске иницијативе. У њему учествују међугенерациски парови (старија и млађа особа) који заједно предузимају различите активности, на пример: организоване су традиционалне радионице за баштованство међугенерацисама, заједно позориште је организована међугенерациска радионица стварања бајки, омогућени су кредити за заједничке међугенерациске парове и др.

Друга занимљива иницијатива је „Анимација + генерације“ - свеобухватна размена пројеката коју сваке године организује Национални центар за културу, а 2016. је била посвећена теми међугенерациског дијалога. Као део овог пројекта, Пољска је прошле године била домаћин међународном стручном скупу за међугенерациски дијалог.

Школа Супер Баке и Супер Деке је место где баке и деке могу да изврше своју улогу. Аутор концепта школе је др Зофиа Заорска, педагог, геронтолог и бака троје унучади. Школа је иновативан и посебан облик подршке људима старијим од 50 година који су баке и деке, а који припрема старије људе да волонтирају за децу под називом „заробити баке и деке“. Полазници школе уче да креативно проводе време са унуцима, уз промоцију креативног културног образовања, игара које активно ангажују дете и подстичу његову радозналост према свету. Баке и деке уче дечију психологију, као и како прикупити средства за међугенерациске активности (више на: <http://e.org.pl/opis-projektu-10/>).

Пројекат Музеја Stutthof у Сзтутовоу „Мени на спомен“ (немачки, нацистички концентрациони логор и фабрике 1939-1946), говори о томе како физички рад, историјске радионице и брига за сведоке историје утичу на ученике из омладинских центара.

До недавно је у Пољској деловао Институт за међугенерациско образовање, који је основан и деловао захваљујући финансирању Међународног Вишеградског фонда. Сврха Фондације Тип, која је основала Институт, била је пружање једнаких образовних могућности, као и промовисање и организовање активности за образовање и солидарност међу генерацијама. Први пројекат Фондације Тип било је оснивање Института за међугенерациско образовање, на којем су организоване, између осталих, међугенерациске комуникациске радионице. Други пројекат је био: Породичне баште и Институт за међугенерациску едукацију за екологију (више на: <https://vimeo.com/190944819>).

Као добар пример могу да послуже и институције које обухватају дечије вртиће и старачке домове на једном месту, а који спроводе посебне садржаје који повезују генерације. Ове институције које се фокусирају на заједничким активностима између различитих група настају у Сједињеним Америчким Државама, Канади, Аустралији и Немачкој. Најчешће су то вртићи, али постоје и центри у којима вртићи и домови за старије раде под једним кровом, а деца се састају са старијим особама у одређеним собама за заједничке игре и играонице. Пољска такође има оваквих примера. У Лођу од 2004. године ради међугенерациска кућа „Беднарска“, сиротиште које сарађује са домом пензионера. Становници дома обилазе децу, проводе време са њима кувајући, шетајући или цртајући. У Вроцлаву, с друге стране, постоји удружење „Пријатељи старијих особа“ које већ 15 година води кућу у којој су смештени обданиште, вртић и дневни центар за старије особе са деменцијом.

У вези са ситуацијом у Чешкој, партнер на пројекту локална самоуправа Валашкe Мезићичи је нагласила да стари нису хомогена група са идентичним потребама, већ свака подгрупацја има своје потребе и свој животни стил. Тако се разликују: рана старост од 60 до 75+ година, средња старост од 75 до 89 година и позна старост изнад 90 година. Популација у Чешкој Републици је све старија и старија. Сениори преко 65 година су најбрже растућа група становништва, једна петина становништва су сениори, односно сваки пети становник. Овакво стање илуструју подаци о проценту сениора у популацији по годинама:

- 1950. године – 8,2% (735 хиљада)
- 2018. године – 19% (2 милиона)
- 2050. године – 30 % (3 милиона).

Старији се сусрећу са страхом од самоће, погоршањем здравља, губитком самосталности, смањењем примања.

У Валашкe Мезићичи има укупно 22.179 становника, чији број се смањује за 100-200 становника годишње услед смрти или миграцја ка градовима. Са друге стране, број сениора 65+ се повећава за 3% годишње, док се број старијих од 80 година повећава за 3,5% годишње. Очекује се да ће 2025. године 25% становништва бити у категорији сениора. До 2070. године очекује се пораст броја људи који користе услугу здравстеног система за 20%, а у дуготрајној нези ће доћи до повећања од 116%.

Влада, округ и град креирају одвојене политике за сениоре. Реформа пензионог система, што је задатак Владе, није решена, а кораци који се предузимају су углавном популистички. Округ је посвећен социјалним службама и социјалним услугама, док град и микро регион немају довољно капацитета за развој социјалних услуга, болнице немају довољно капацитета, што узрокује недостатак смештаја за сениоре. У вези са оваквом ситуацијом је констатовано да се плашимо старости и смрти, те се о тим темама радије не говори, чека се да неко други реши проблеме, а посебно је значајно што ни породице нису заинтересоване за старије и што недостаје одговарајућа нега.

Због наведеног је потребно извршити утицај на размишљање становника, подржати промене и ставове који подразумевају да је свако одговоран за старије, те направити мрежу подршке, развити информисање о старењу, припреме за старост, а посебно је потребно повећати јавна давања у складу са повећањем потреба у вези са старењем популације што обухвата и подршку породицама које брину о старијим члановима као и обезбеђење одговарајућег капацитета социјалних и других услуга. Сваки појединац би требало да се припрема за старост целог свог живота, што захтева физичке и креативне активности, развој ставова који подразумевају поштовање младих према старијима и родитељима, изградњу политике стабилних породичних односа, здраве животне стилове, рационалну исхрану, активни одмор, елиминацију негативних навика... С тим у

вези треба прихватити старост као део свог живота, прихватити улоге које нас чекају, имати хобије, бавити се својим интересовањима, активно се уклапати са свим генерацјима, не изоловати се већ се укључивати.

Стратегија припреме за старење 2017-2020 у Valašské Meziříčí подразумева обезбеђивање услова за активно старење грађанима преко 65 година, очување њихове независности, осигурање мреже потребних служби, организовање услуга за старије и њихове породице. У том смислу су области планирања: градско окружење, јавна пространства и зграде, саобраћај, становање, комуникације и информације, безбедност, социјалне услуге, рад и запошљавање, заједничке активности, едукација... јавни живот. Од 2006. године у граду постоји **шест радних група које се баве следећим питањима старијих суграђана, људи који имају проблем са покретљивошћу, породица са децом и људи који су угрожени и социјално искључени** - на маргини друштва, са циљем успостављања здраве средине и превенције социјалних патолошких појава. До сада је постављана висока узајамна сарадња између свих актера, а предузете су или започете и различите активности попут: Град без баријера, Башта сусрета за сениоре, Парк сусрета различитих генерацја, улепшава се град, граде стазе за пешаке, повећавају зелене површине, омогућен је бесплатан јавни превоз за старије, набављени су аутобуси са ниским подовима, извршена је едукација возача градског саобраћаја за помоћ старијима, размишља се о увођењу сениор такси возила.

Такође, општина је уз помоћ града откупила зграду за становање старијих. План је да се до 2023. године направе модерни станови - гарсоњере, без баријера, за сениоре којима је потребна асистенција. У овој згради ће бити доступне и неговатељске услуге, за оне са здравственим проблемима. У плану је и промена начина изнајмљивања станова.

Развија се активни програм „60+ не значи ништа“, преко којег се већ 11 година организују пливање, туризам, планинарење, вежбање, нордијско ходање и едукација. Овај програм обухвата 120 старијих годишње.

Организују се и међугенерацјски сусрети, попут дружења генерацја у домовима за старе, окуљања младих и старијих, организују се концерти деце за старије, Бакини рецепти за ученике средњих школа, заједничко сађење зелених површина. Такође се подржава волонтеризам, у који је укључено 130 волонтера старијих лица. У 2019. години је за развој социјалних услуга из градског буџета издвојено чак 8,9 милиона чешких круна. Оно што предстоји односи се на обезбеђивање одговарајућих капацитета домована за стара лица, што прати и повећање броја неговатељских служби и самих неговатеља. Такође, потребно је повећати и капацитете болница и других здравствених служби, што све подразумева обезбеђивање више средстава из градског буџета. Потребно је обезбедити и довољне капацитете установа за старије који су финансијски зависни и који имају ниска примања, те осигурати помоћ за становање старијих суграђана.

5. Спроведене активности на пројекту „Унапређење међугенерациског дијалога“

У оквиру пројекта „Унапређење међугенерациског дијалога“ одржано је десет дебата на тему Има ли међугенерациске солидарности у више општина у Републици Србији, и то у: Младеновцу, Лучанима, Краљеву, Чачку, Горњем Милановцу, Смедереву, Книћу, Крагујевцу, Београду и Панчеву. Циљ ових дебата је отворен разговор о односу између младих и старијих, размена ставова о пожељним/непожељним обрасцима понашања младих/старијих и предлога за унапређење међугенерациског дијалога. Прва трибина одржана је у Младеновцу 13. маја 2019. године, док је последња дебата одржана у Панчеву 15. јуна 2019. године. Учесници дебата су били млади од 15 до 30 година старости, представници средње генерације и лица старија од 65 година. На дебатама је било присутно укупно 293 учесника. Модераторка трибина је у највећем броју случајева била Наташа Тодоровић, психолошкиња и стручна сарадница Црвеног крста Србије, док је на две трибине (у Београду и Панчеву) модераторка била Татјана Пријић, виша саветница у стручној служби Повереника за заштиту равноправности.

Дискутоване теме на трибинама су се односиле на више области и зависиле су од интересовања учесника, али се могу груписати на следеће:

- Шта је то међугенерациска солидарност и каква је ситуација у Србији у том погледу?;
- Препдрасуде у вези са активностима и интересовањима различитих генерација, положај младих и старијих, има ли толеранције/дискриминације;
- Положај „средње“ генерације;
- Како унапредити међугенерациски дијалог? Елементи у изградњи добрих односа међу генерацијама.

Након одржаних дебата, у свим градовима су одржане и позоришне представе под називом „Извините, колико имате година?“ у извођењу Позоришта Пан Театар из Београда, са циљем разбијања препдрасуда и стереотипа о старењу, подизања свести о значају међугенерациског дијалога и повезивање различитих генерација по основу интересовања.

Вођени ставом да хумор може бити мост међу генерацијама, одабрана је комедија у пет слика, настала према књизи „Бонтон старења“ ауторке Радмиле Пеција Урошевић, у режији Оливере Викторовић Ђурашковић, и извођењу Бранке Стојковић, Оливере Викторовић Ђурашковић и Ивана Пантовића (Пан

театар). Једно од најчешће постављаних питања „Колико имате година?“ обојено предрасудама, стереотипима и дискриминацијом, обесмишљено је уметничким изразом.

Предрасуде о старима и старењу утемељене су у патријархалном систему вредности, а у измењеном културолошком контексту у којем данас живимо, у већој мери негативно утичу на међуљудске односе, него што је то било раније. Представа на комичан начин демантује најчешће стереотипе да су старији „они чије је време прошло“, да одређене радње и осећања више њима не приличе, да су беспомоћни и сенилини. Публика се наводи на закључак да сениоре треба посматрати као активне и равноправне чланове друштва и са њима делити свакодневницу.

Представа је имала велики одзив и позитивне реакције публике, који указују да је овакав облик повезивања младих и старијих пожељан и користан и доприноси унапређењу међугенерациског дијалога. Оповргавањем друштвених конструкција које се везују за одређену старосну доб постигнут је циљ пројекта, подићи ниво међугенерациске солидарности.

Овом представом задобијен је и одређени медијски простор, односно питање односа према старима пренето је у савремене канале комуникације - друштвене мреже, и тиме додатно приближено млађим генерацијама, чиме је постигнута социјална кохезија и доказано да је различите обрасце понашања и комуницирања младих и старијих могуће не супротстављати већ објединити.

У информатичко-технолошком и потрошачком друштву у којем живимо, позоришна уметност показала се као добар механизам за поновно покретање питања старости, рушење стереотипа и предрасуда о трећој животној доби, али и социјалног зида међу генерацијама.

Пре анализе реакције публике на обрађене теме, изнетих ставова и аргумената учесника дебате, као основа за закључке и препоруке за унапређење међугенерациског дијалога, у наставку су дати извештаји са свих одржаних трибина.

5.1. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Младеновцу, 13. маја 2019. године

Дана 13. маја 2019. године одржана је прва дебата на тему „Има ли међугенерациске солидарности?“ у Центру за културу и туризам Младеновац (ул. Војводе Путника бр. 7). Учесће у дебати узело је 27 учесника. Модераторка трибине била је Наташа Тодоровић, психолошкиња и стручна сарадница Црвеног крста Србије.

Дебата је отворена податком да на свету живи 962 милиона људи старијих од 60 година и наводима предвиђања која говоре да се у блиској будућности

могу очекивати озбиљнији конфликти између младих и старијих. Због тога је као прво уследило питање: „Шта је то међугенерациска солидарност?“. Учесници су сложено одговорили „поштовање између младих и старијих, толеранција, разумевање...“. Ипак, представници старије популације били су става да се однос између младих и старијих може измирити поштовањем младих према старијима, јер старији поштовање завредњују својим годинама. „У моје време млади су били послушнији и пажљивији према старијима, знао се ред, данашња омладина нема ауторитета“, старија госпођа.

Овде су уочене прве тачке неслагања: „Старији се често позивају на своје године и искуство, иако често није богато, очекују поштовање само зато што имају одређене године“. Млади учесници мишљења су да би старијима као искуснијим требало да буде лакше да разумеју младе, док је младима теже да разумеју свакодневницу старијих, јер старији нису у стању да прате токове модерних времена.

Учесници су се пак сложили у ставу да међугенерациска солидарност постоји још само у руралним срединама и мањим градовима, док је у великим градовима изумрла. Ово је образложено тиме да у мањим срединама бар три различите генерације живе заједно, док у градовима то углавном није случај, па је и толеранција на нижем нивоу, јер генерације нису упућене једна на другу.

Млади своју подршку и помоћ старијима подразумевају углавном као физичку испомоћ, док помоћ старијих младима виде као саветодавну: „Ја често помажем старијима у својој околини, да пређу улицу, да понесу торбу из радње, а они мени помогну да нешто направим или ме посаветују.“

Млади учесници дебате потврдили су предрасуде присутне у друштву у вези са активностима и интересовањима старијих - „Старији могу да нас науче да кувамо, плетемо... док ми њих можемо да подучавамо у раду на компјутеру, телефону...“, као и предрасуде да „старог пса не можеш научити новим вештинама“, „Старији споро уче, тешки су ученици...“, или „Старији не могу савладати физичке вештине“. Млади нису умели да препознају да је питање „Колико имате година?“ неприкладно, док су старији учесници дебате говорили о томе колико је такво питање заправо обојено предрасудама и одређеним друштвеним очекивањима. Највише изнетих негативних примера било је у вези са разговорима за посао - „нико неће да запосли старију особу“, али је исто тако навођено да је случај дискриминације младих на разговорима за посао подједанко чест - „Очекује се да млада особа већ има радно искуство, а где да га стекне...“.

За лош однос према старијима и пад друштвених вредности у најширем смислу већина учесника кривила је медије, односно садржај програма на данашњим телевизијама.

На питање „Како унапредити међугенерациски дијалог?“ учесници су давали различите предлоге, од увођења ове теме у предмет грађанског васпитања до различитих заједничких активности попут планинарања, књижевних вечери и слично.

Сви учесници сложили су се да је „најтеже“ такозваној „сендвич генерацији“, генерацији одговорној за бригу о деци и бригу о старим родитељима. „Средње генерације носе највећи терет. Старији зависе од средње генерације, не од младих... не могу млади да се одмах укључе у одлуке, млади још нису схватили живот, тај терет је на средњој генерацији“, навео је један старији господин учесник дебате.

Иако се већина слаже да је највећа одговорност за развој међугенерациске солидарности на породици, велики део одговорности учесници дебате виде и на школама. У том контексту млади су прокоментарисали положај старијих у школама. Однос према старијим наставницима и старијем школском особљу описују „као веома лош“. Узрок се види у недостаци адекватних казни ученицима, чиме је нарушен ауторитет наставника и професора. Могућност за промену таквог опхођења виде у малим знацима пажње попут „оно што ми можемо да учинимо је да откључамо кабинет или понесемо дневник“.

Чула су се и мишљења да породица неретко покушава да пребаци одговорност на школу којој није примарно да васпитава већ образује – „деца у школу долазе као већ оформљене личности“ или „деца су огледало својих родитеља“.

Констатовано је да дискриминација у односу старији-млади није само једносмерна, да нису само старији ти који су дискриминисани, неретко се по основу својих година дискриминишу и млади. „Није ни младима лако живети у свету старијих...“, старија госпођа. „Касирка се направила да ме није видела и пропустила је друге људе преко реда, а да ме није ни питала, а ја сам уредно стајала у реду“, девојчица 15 година.

Закључено је да ниво толеранције мора бити исти за све, младе и старије - „Овде је реч о бонтону, године ти не дозвољавају да будеш непријатан...“ или „Љубазност је одећа духа.“

5.2. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Горњем Милановцу, 17. маја 2019. године

Дана 17. маја 2019. године одржана је дебата на тему „Има ли међугенерациске солидарности?“ у Културном центру Горњи Милановац (Трг Кнеза Михаила 1, Горњи Милановац). Учешће у дебати узело је 25 учесника. Модераторка трибине била је Наташа Тодоровић, психолошкиња и стручна сарадница Црвеног крста Србије. На овом скупу активно учешће узели су представници партнерских организација на пројекту, госпођа Симонета Ковари из мађарске организације „90 децибела“, као и господин Љубомир Фурманек у име општинске управе Валашке Мезиричи из Чешке.

Дебата је отворена питањем: „Да ли имате пријатеље који су много старији или млађи од вас?“. Изненађујући су били позитивни одговори младих учесника дебате који говоре у прилог генерацијској освешћености: „Имам старијих пријатеља, године нису битне“; „Ја волим да комуницирам са старијима да им причам своје приче, моји другари се томе чуде“; „Дружим се са мојм баком, она се јако труди да се уклопи у наше теме, па поредимо како је некада било, звучи као да наш вршњак коментарише ствари које нам се дешавају...“.

Део старијих учесника пак није делио овакво мишљење: „Мисмо у различитим сферама, нисам за повезивање, предлажем одвојене радионице за старије и младе. Од младих само мало више поштовања и љубазности према старијима, ми смо тиме задовољни, то је од младих довољно, мало више осмеха“, навела је једна старија госпођа.

Помоћ такозваној „сендвич генерацији“ је по мишљењу дебatera најпотребнија. „Можемо да им олакшамо тако што ћемо им помоћи у кућним пословима, или да сами уадимо домаћи, да одемо до продавнице...“, истакла је шестнаестогодишња учесница..

У изградњи међугенерациске солидарности по мишљењу дебatera кључна је породица. Госпођа Ковари изнела је мишљење да само на личном примеру можете васпитати своју децу, само тако им изградити позитивне ставове према старијима: „Човек живи оно што ради.“ Као пример овом ставу искористила је прилику да исприча кратку причу о мајци која је своје дете одвела код Махатме Гандија како би јој помогао да га одвикне од претераног уноса шећера. Он је то решио тако што је и сам престао да уноси шећер. Дете је само следило његов пример, јер деца иначе опонашају одрасле у свом окружењу. Госпођа Ковари изнела је активности које њена организација „90 децибела“ спроводи у циљу подршке рањивим категоријама становништва (слабовиде и особе оштећеног слуха), а које би се могле применити и у овом случају. Њен предлог су организовање заједничких одлазака младих и старијих на културно-уметничка дешавања, попут концерата или позоришних представа.

Иако се већина слаже да је највећа одговорност за развој међугенерациске солидарности на породици, велики део одговорности учесници дебате виде и на школама. Школе виде као место на којем се гради толеранција. Са друге стране чула су се и мишљења да породица неретко покушава да пребаци одговорност на школу којој није примарно да васпитава већ образује „деца у школу долазе као већ оформљене личности“, „деца су огледало својих родитеља“.

Као пример добре праксе наведено је опхођење пуно поштовања младих према старима, али и старијих према младима у Јапану. Овакво понашање део је њихове древне традиције, уткано је у њихово најраније детињство, здрав однос према старењу. То је нешто на чему сви заједно треба да радимо. Овај пример је и закључак дебате: „Међугенерациска солидарност је стил живота“.

5.3. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Книћу, 18. маја 2019. године

Дана 18. маја 2019. године одржана је дебата на тему „Има ли међугенерациске солидарности?“ у Дому културе Кнић, Кнић бб. Учесће у дебати узело је 25 учесника. Модераторка трибине била је Наташа Тодоровић, психолошкиња и стручна сарадница Црвеног крста Србије.

Дебата је покренута питањем „Каква су ваша искуства када је реч о међугенерациским односима, добра или лоша?“ Иако су одговори младих ишли углавном у позитивном смеру – „Моја искуства су добра, старији су преживели више, могу нам помоћи да ми нешто постигнемо“, било је и одговора попут „Старији не прихватају да се обрасци понашања мењају, често нас осуђују...“. Одговори старијих учесника свели су се на коментаре да данашња омладина нема поштовања према старијима и да је велико изненађење када појединци желе да помогну: „Је л’ могуће да још има таквих људи!“.

И ова група као и претходне, као одговорне за лош однос према старијима видела је медије и школу – „Данас постоји много извора информација које је немогуће контролисати, деца су подложна разним утицајима“. Предлог је више позитивних примера у медијима, примера добре праксе.

Незадовољавајућем односу између младих и старијих, по мишљењу учесника, доприноси данашњи систем школства, уз коментаре да је дисциплина у школама у галопирајућем паду: „Породица је донекле изградила однос према старијима, а у школи је све дозвољено, границе морају да постоје.“

Као узрок предрасуда у односима на релацији млади - старији учесници дебате виде у менталитету нашег друштва, који се базира на патерналистичком односу према старијима.

Знања и вештине које младима могу пренети старији и у овој групи свели су се на већ навођене и предвидиве активности: „Ја њој око телефона она мени око математике помаже“ (петнаестогодишња девојчица о односу са својом баком)“. На коментар тинејџерке да старији споро уче и не могу савладати баш све, неке физичке вештине нпр, старија госпођа је одговорила „Има физичких активности и за старије. И старији се могу понашати као деца, имати забавна интересовања. И наравно да ми иде споро, па ја сам први телефон купила са 55 година, а ви живите са тим од рођења“. Ово је једна од предрасуда о старијим грађанима, а која се неретко среће, на којој сви као друштво треба да радимо.

Један део дискусије посвећен је односу према старијима на послу. „Нема солидарности према старијима на послу“. Закон о раду је окарактерисан као неадекватан, противан интересима и људским правима старије популације. „Ко ће још у 67 година да буде здрав и способан за рад, и поред добре исхране и квалитетног живота. Овај закон израбљује старије“. Један део дебатора са друге

стране сматра да је пожељно што дуже остати активан и социјалан: „Што већу социјалну мрежу имате, дуже ћете живети, не треба се изоловати од друштва, то утиче на квалитет живота...”; „Целог живота учите и живећете дуже.“

И ова група задржала се на средњој генерацији која брине и о младима и о старијима. Обе стране једногласно су се сложили да је највећа одговорност на овој генерацијској групацији: „Средња генерација треба све то да изнесе, и домаћи детета и болесну мајку и обавезе на послу, у кући, њима је помоћ најпотребнија.“

Закључак је подићи ниво толеранције и разумевања за ону другу страну, само тако можемо да унапредимо међугенерациски дијалог.

5.4. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Чачку, 18. маја 2019. године

Дана 18. маја 2019. године одржана је дебата на тему „Има ли међугенерациске солидарности?“ у Дому културе Чачак (Трг народног устанка 2, Чачак). Учешће у дебати узело је 30 учесника. Модераторка трибине била је Наташа Тодоровић, психолошкиња и стручна сарадница Црвеног крста Србије. На овом скупу активно учешће узео је и представник партнера на пројекту, господин Љубомир Фурманек испред општинске управе Валашке Мезиричи из Чешке, Ивана Вукајловић, председница женске одборничке мреже Чачак и Милица Дачић, заменица председника општине Чачак, као и активисти Канцеларије за младе Чачак.

Подацима да је 19,2% популације у Србији старије од 65 година, као и да је према попису становништва из 2002. године број деце до 15 година био мањи од броја лица старијих од 65 година, отворена је дебата на тему међугенерациске солидарности у Чачку.

За нарушено поштовање између млађих и старијих учесници узрок проналазе у данашњим моделима васпитања. „У наше доба подразумевало се поштовати старије, нико није доводио у питање да ли ћеш да одеш старијем комшији по намирнице, али ми као генерација нисмо тако васпитавали децу, иако смо и сами тако васпитавани. Најчешћа грешка је размишљање ако сам се ја мучио, не мора моје дете да се мучи.“; „Моја мајка је била строга у васпитању, мени друштво данас не дозвољава да будем строга, деца су данас презаштићена. Родитељи се данас расправљају са разредним старешином да ли је дете заслужило појачане васпитне мере, доводе његове одлуке у питање и нарушавају ауторитет.“; „Млади треба да се васпитавају тако да се старији ти који су пуни животног искуства, да према њима буду племенити, а племенитост је као осећање на ниским границама.“

И ова група ставила је примедбе на школу: „Данас су у школи битни само бројеви у дневнику, са децом се мање ради него што се са нама радило. Четворка из владања је сада у реду, а то је нама био шок над шоковима, најмања грдња је

било нешто што се родитељима много теже доносило кући него сада тројка из владања. Са децом треба пуно разговарати, нама су учитељи говорили како да се понашамо у биокопу на улици, тога сада нема...”; „Све креће из школе, а школа је попустила у васпитном раду”.

Било је и оних који не деле овакво мишљење: „Тежиште се не може пребацивати, не може се све у школи и законима решити, свако треба да почне од себе, да пођемо од своје куће, ту ствари да решавамо.”

Према мишљењу учесника дискриминација према старијим особама је далеко израженија. Констатовано је да је популација преко 50 година већ у категорији маргинализованих група, имају проблеме на тржишту рада, проблеме у приступу здравственој заштити и информативним технологијама. „Дигитално доба је довело до тога да ако нисте дигитално писмени не можете да остварите своја права, оверите књижицу, закажете преглед. Старијима у томе морају помоћи млади.”; „Данашње друштво брзо напредује, млади најлакше примају те промене, старијима иде теже, у школама се рецимо сада електронски дневници користе, младе колеге ту помажу старијим колегама, то је добро за колектив.”

Иако се више говорило о дискриминацији према старијима, напоменуто је да честа и дискриминација према младима, особито у раду. У том контексту наведен је податак да чак 40% младих сматра да не доприноси економији ове земље, занемарујући волонтирање као драгоцен допринос. „Волонтери су небрушени дијамант, могу много да допринесу међугенерациској солидарности. Држава треба да ради на свести да има срвхе бити друштвено користан, да организује посете младих старачким домовима, слободно време да тако користе, дугорочно заједница добија, и млади и старији, дакле развити волонтеризам у друштву.”

Закључак дебате је бити хуман, а да бисмо били хумани морамо повремено променити перцепцију, сагледати ствари из угла оног другог, млађег или старијег. „Једном годишње на гробље, једном у болницу, једном у лудницу, некада треба изаћи из себе у неке друге категорије.”

5.5. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Смедереву, 25. маја 2019. године

Дана 25. маја 2019. године одржана је дебата на тему „Има ли међугенерациске солидарности?” у Центру за културу у Смедереву (Карађорђева 7, Смедерево). Учешће у дебати узело је 23 учесника. Модераторка трибине била је Наташа Тодоровић, психолошкиња и стручна сарадница Црвеног крста Србије.

На питање „Има ли данас међугенерациске солидарности у друштву?”, учесници су давали песимистичке одговоре, уз коментаре да данас мањка солидарности у свим сферама, не само на генерациској основи. Присутно је свеопште отуђење: „Некада су сви познавали у једном солитеру, данас се у много

мањим зградама не познају комшије, људи су се удаљили.” – „Овај глобализам, друштвене мреже, технологија... довели су до тога да се виђамо само виртуелно, да се отуђимо”.

Одговори на питање „Имате ли доста млађих или старијих пријатеља од себе” вратили су оптимизам. „Године су релативна ствар, ја имам пријатеља свих година, то је само ствар перцепције, није битно колико имате година, битна су интересовања”.

Породица, школа и медији и за ову групу представљају стубове међугенерациске солидарности. Учесници су мишљења да адекватним образовањем младих обликујемо међугенерациску солидарност: „У школе поред образовања морамо вратити васпитање, бројни су предмети којима можете да вратите доброту, лепе вредности...”.

Да деца уче на личном примеру родитеља сложила се већина учесника: „Џаба ако је неко образован, а остао невоспитан или нема социјалну интелигенцију.” - „То полази од куће, васпитано дете ће својим примером покренути неке промене”.

Истицањем значаја међугенерациске солидарности, пре свега у медијима градиво однос заснован на поштовању између младих и старијих. „Недостаје нам медијска подршка, медији међугенерациској солидарности не придају довољно значаја.” Преплављени смо ријалити програмима, а добра медијска кампања на ову тему би сигурно помогла, у томе нажалост нема економског интереса.”

Учесници су се сложили да је дискриминација према старијим особама далеко израженија него према младима, односно да је положај старијих угроженији у односу на младе - „Данас се више пажње посвећује младима, закони им иду на руку, имају много више слободе.” Закључено је да се старост у данашњем друштву посматра као оптерећење – „Не дај ми боже дубоке старости да ме омрзну укућани.” Дискутовало се зашто је то тако када је заправо улога старијих неопходна да би се друштво кретало напред – „Свако време има свој дилеме и изазове, ту мудрост старијих много недостаје.” „Доста тога дугујем старијима, све је почело у комшилуку, то што сам тамо научио нисам могао да научим у школи, они су ми пренели знање и искуство из неког претходног времена.” „Старији имају улогу учења и преношења љубави. Без љубави нема породице, а породица је основна ћелија друштва”.

У овом контексту изнето је мноштво предлога како обновити угрожен положај старијих – „У наставним плановима и програмима забележити да се посете баке и деке, да се обележавају њихови рођендани, да се обиђу у старачком дому, да им се помогне да купе намирнице...” - „...да школе или удружења организују посете младих неком старачком дому...” - „...да учимо децу да волонтирају помажући старијима”.

Радно место је препознато као простор где се може уочити ниво међугенерациске солидарности, где она заправо има веома велику улогу: „Учити од старијх колега је заиста непроцењиво, са завршеном школом, без праксе и без рада са старијим колегама не можете постићи много.“ „Старији могу лакше доћи до решења коришћењем нових технологија, са којима су млади вешти и ту им је помоћ младих неопходна.“ „Плашим се да ли ћу имати помоћ и подршку старијих колега кад почнем да радим, хоће ли ми показати посао, како ћу са њима комуницирати.“

Закључак дебате у Смедереву је да је кључ односа засновног на поштовању између младих и старијих вратити заједници оно што нам је заједница дала – „Помози док си млад вратиће ти се кад ти буде потребно.“

5.6. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Краљеву, 31. маја 2019. године

Дана 31. маја 2019. године одржана је шеста дебата на тему „Има ли међугенерациске солидарности?“ у Културном центру „Рибница“ у Краљеву (Излетничка 2, Краљево). Учешће у дебати узело је 25 учесника. Модераторка трибине била је Наташа Тодоровић, психолошкиња и стручна сарадница Црвеног крста Србије.

Дебата је отворена питањем „Има ли међугенерациске солидарности у Краљеву?“. Учесници су наводили различите примере, позитивне и негативне – „Има оних који само прођу и не погледају, али има и оних који пређу улицу да помогну, занемаре где су пошли, обе стране појаве имамо у граду.“

Одговори на питање „Како да имамо више позитивних примера у међугенерациским односима?“ преклапали су се са одговорима претходних група. Изнети су предлози за повезивање младих и старијих и јачање међугенерациске солидарности попут: „Удружити младе и старије на заједничком задатку, када теже ка истом циљу премостиће све предрасуде, јер међугенерациска солидарност је заједничко деловање у циљу остваривања добробити“; „Организовати културно-забавни или спортски програм у који ће бити укључени и млади и старији“; „Вештине младих потребне су старијима, као што је и знање старијих потребно младима, организовати трансфер знања кроз различите активности“; „Помогла би кампања у медијима, или овакви скупови“; „Организовати акције да се повежу стари и млади, кроз спорт, културу...“.

Наведено је мноштво позитивних примера из других градова који би, у циљу унапређења међугенерациског дијалога, могли бити примењени и у Краљеву – попут примера из Инђије, у којој су поједине школе организовале часове домаћинства где су пензионерке деци преносиле вештине хеклања и везења. Такође су навођени различити инострани примери развијеног социјалног програма за старе и својеврстан концепт старачких домова у којима се организују различити програми

забаве за старије. У том контексту, критикован је концепт старачких домова у Србији, у којима су услови по мишљењу учесника „веома лоши“. Закључено је да је између осталог неопходно и радити на развијању позитивног става према старачким домовима који се у нашем друштву посматрају као „казна“, а деца која своје родитеље смештају у дом као „бездужна“.

Овде смо опет дошли до средње „сендвич“ генерације као генерације у најнеповољнијем и најнезавиднијем положају, одговорне и за младе и за старије и најчешће осуђиване. На питање „Да ли је средња генерација дискриминисана, како њима да помогнемо?“, уследили су одговори: „Разумевањем, пођимо од тога да смо ми у тим ципелама, у кожи те особе.“; „Да свако пође од себе, па ће се то циклично ширити на улици у заједници, да размишљамо о тим стварима са индивидуалних становиштва...“; „Да помогнемо у кући, смањимо оптерећење...“; „Толеранција међу људима, да сагледамо ствари из различитог угла, боље ћемо се сналазити у различитим ситуацијама...“; „Године нису битне, важна је међусобна помоћ, да комуницирамо, размењујемо искуства, проширимо видике.“; „Не можемо да осуђујемо док не знамо нечију причу, ни шта је та особа прошла, важно је разговарати...“.

Ова група, за разлику од претходних, видела је нове технологије комуникације као инструмент за промену свести у односу старији и млади, и супротно претходним виђењима као вид повезивања, а не отуђења. „Друштвене мреже не удаљују, већ само могу да приближе, не користимо их на прави начин.“ „Ми преко друштвених мрежа можемо да мењамо ствари, можда да радимо краткометражне филмове који остављају јак емотивни утисак и мењају свест.“

Квалитет медијских садржаја је, такође, по мишљењу учесника нешто на чему треба радити јер „људи се данас едукују из медија који су преплављени ријалитијима, нешто што старијим генерацијама није нормално, сада се презентује као нормално и прихватљиво.“ „Дешава се да лепа вест није вест, ми то морамо да променимо“. Концепт школства такође је нешто што треба мењати по мишљењу и младих и старијих учесника. Као неопходност постављају увођење ове теме у наставне планове и програме различитих предмета из различитих углова, јер ова тема обликује наше друштво.

Закључак дебате у Краљеву је да ако промовишемо солидарност „у породици, у школи, медијима, на улици, у згради, на послу, превозу, продавници, дому здравља...“ - солидарности ће бити више.

5.7. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Лучанима, 1. јуна 2019. године

Дана 1. јуна 2019. године одржана је дебата на тему „Има ли међугенерациске солидарности?“ у Дому културе Лучани, (Радничка бб, Лучани). Учесће у дебати узело је 25 учесника. Модераторка трибине била је Наташа Тодоровић, психолошкиња и стручна сарадница Црвеног крста Србије.

Питање „Како се осећате у времену демографских промена, промена традиционалне улоге породице, као и брзог техничко-технолошки напретка?“, изазвало је двојак реакције учесника. Представници младе таргет групе, како је и било очекивано, показали су знатно оптимистичнији однос према времену у којем живе од представника таргет групе старијих. „Технолошки напредак не видим као негативност, савременим комуникацијама не треба да се супростављамо, већ да их максимално искористимо за повезивање међу генерацијама“, младић 20 година. „У ћеркиним годинама ја сам имао 22 године стажа. Она је доктор наука, а има само 6 месеци стажа. Кад ће она да стекне тај стаж? Млади се све дуже школују, касније почиње радни и породични живот и репродукцију, где то води?“, навео је старији учесник дебате.

Као и у претходним групама, модераторка је и овога пута дебату усмерила на тему медија као значајног фактора утицаја на међугенерацјске односе „Да ли су опште вредности које негујемо котиране у медијима, има ли довољно примера добре праксе?“ „Активности организоване за старије су јако мало испраћене, лоших вести је много више, ријалити програми су главни наслови у новинама.“ „Добре приче су сакривене иза лоших, а сви знамо да медији имају јако велики утицај на нашу свест, треба нам више примера добре праксе, нема ни добрих филмова више, ни културних садржаја.“ „Изнова и изнова говорити о dobrим примерима, да се понавља, то не може бити вишак.“ „Медији могу да буду и добар и лош пример за младе људе. Ријалити програми се гледају, то је медијска слика. Данас и факултетска обрзована деца не знају наше оперске диве, јер их нема у медијима“.

На питање упућено младима „Да ли некад осећате да сте оптерећени зато што сте млади, да ли улазите у конфликте са родитељима, бакама, декама... и због чега најчешће?“, млади су већином говорили о свом односу са родитељима, односно са средњом генерацијом: „Не посвећује се довољно пажње деци, родитељи су преоптерећени, раде више послова да би прехранили децу, а онда их поткупљују тим истим новцем, то није право решење, новац не може да купи љубав и пажњу. Детету треба посветити време, а не препустити га друштву, улици и др... Комуникација је начин за успостављање односа, а она не кошта.“ „Средња генерација не послушкује увек потребе млађих.“ „Родитељи често нису свесни колико ми гледамо како се они понашају. Како ми да посетимо бабу и деду у дому ако их они никад не посете. Јако је битно да постану свесни тога да се примером показује понашање.“ „Ја мислим да се сваки родитељ труди максимално, онолико колико може, не треба га осуђивати...“ „Деца имају другачије приоритете од својих родитеља. Грешка је родитеља када натера дете на одређену школу. Медицинска школа је, на пример, веома захтевна, дете које је гадљиво на крв не треба да је похађа, а много је мојих другара то уписало под притиском родитеља. Родитеља сутра неће бити, а он остаје да ради оно што не воли и незадовољан је својим животом, што преноси на своју децу и тако у круг.“

Утицај породице и за ову групу од пресудног је значаја за однос који ће дете изградити према другим генерацијама: „Иако сте прошли школовање, ни један факултет не може да да образовање као што је кућно васпитање.” „Како се понашате према старијима, па и млађима, то је све васпитање.” „Све што сам научила, научила сам од родитеља. И данас се понашам онако како су ме учили тата и мама, а сада имам 80 година.”

Дебата је закључена констатацијом да је овакав вид отворене комуникације међу генерација потребан и важан, да само на тај начин унапређујемо међугенерациску солидарност. „Комуникација гради односе, јако је важно да разговарамо, међу вршњацима, са родитељима, са бакама и декама, то је кључ међусобног компримиса и решења проблема до којих доводи међугенерациски јаз”.

5.8. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Крагујевцу, 7. јуна 2019. године

У Књажевско-српском театру у Крагујевцу (Даничићева 3, Крагујевац), дана 7. јуна 2019. године одржана је дебата на тему „Има ли међугенерациске солидарности?”. Учешће у дебати узело је 24 учесника. Модераторка трибине била је Наташа Тодоровић, психолошкиња и стручна сарадница Црвеног крста Србије.

Како су претходне групе дефинишући међугенерациску сарадњу, генерације већински категорисале на младе и старије, модераторка је данашњу дискусију фокусира на разговор о средњој генерацији, напомињући да је међугенерациска сарадња знатно шири појам од односа између младих и старијих. „Како се средња генерација сналази и успева ли да балансира између младих и старијих, да испрати брзи техничко-технолошки напредак, да ради, брине о родитељима и деци?”

„Живимо у ери борбе за људска и грађанска права, и старији имају права и деца имају права, мислим да ми од 30 до 50 година старости имамо најмање права, нико наша права не штити, за нас нема ни времена ни права, најнезгоднија је та средина”, представница средње генерације.

У разговору о положају средње генерације, већина коментара се односила на однос између родитеља и деце. На питање упућено младима „Имате ли разумевања за своје родитеље?”, одговори су се кретали од позитивних до крајње негативних: „Ја сам највише у животу научио од средње генерације, они нас мотивишу да нешто постигнемо. Угледамо се на наше родитеље, моја мама све стигне, спрема ручак, иде на посао, разуме ме... ја то видим”, младић 17 година.

Средње генерације су се само фокусирали да нам финансијски помогну, да нам плате факултет, да нам приуште финансије, храну, одећу, да плате кредит... али не и емоционално. Економоски моменат их преокупира, па никад не питају

сина „Како си, имаш ли неки проблем?“. Није довољно само пружити финансије, треба водити рачуна и о другим потребама младих”, младић 16 година.

„Тај финансијски моменат је данак потрошачког друштва, тешко је изаћи из тога, ставља се пред родитеље једна велика шаргарепа, секције, спортови, путовања...”, представница средње генерације.

„Родитељи често неке своје неостварене амбиције преносе на децу. Мој друг иде на све могуће секције и часове, јер је његов тата тако хтео. Ту нема комуникације, васпитање му је врло строго, он је жртва свега тога... Мој тата је, на пример, хтео да идем на гитару, али ме не форсира, мора да се разговара...”, младић 16 година.

„Родитељи нису свесни под каквим су финансијским оптерећењем. Ти идеш, живот те меље, ни не видиш. Ми смо у машини, јурцамо, важне ствари остају непримећене”, представница средње генерације.

„Данас и тата може да иде на гитару, то је нови моменат, он може да оствари своју амбицију, а не да буде роб те страшне средње генерације”, представница средње генерације.

„Треба уважити и чињеницу да родитељи некад знају боље шта је боље за нас, мене су моји натерали да узем часове енглеског, па се то испоставило као паметно. Они боље знају шта нама треба, ми нисмо на том нивоу да би знали шта је најбоље за нас, треба да имамо више поверења у своје родитеље”, девојка 16 година.

„Мислим да дете увек треба да се пита шта жели, да бар његове жеље буду саслушане, а не увек тај чувени одговор “кад порастеш бићеш ми захвалан”. Знам да није лако наћи средину“, девојка 15 година.

„Треба родитељи психолог да буде, да увиди шта је његовом детету потребно, не можеш га натерати на оно што неће. Да би дете одрасло у задовољног човека, треба саслушати његове жеље и хтења”, представник средње генерације.

Одговори старијих на питање „Како ви видите средњу генерацију, треба ли им пружити више подршке и разумевања?” остали су неутрални. „Сваки добар пример треба подржати, и млађе и старије. Ја сам 17 година у дому, нема човека коме нисам помагао кад му треба.” „Колико пружиш, толико ћеш и добити, у дому или у превозу, како се ти понашаш према њима, тако ће и они према теби.”

Закључак данашње дебате је пружити подршку и разумевање средњој генерацији која је у савременом свету стављена пред велике изазове и очекивања: „Кохезија генерација је ресурс, а кохезију постижемо отвореном комуникацијом, уважавањем потреба и интереса других генерација. Разговор је мост између генерација”.

5.9. Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Београду, 14. јуна 2019. године

Дана 14. јуна 2019. године одржана је дебата на тему „Имали међугенерациске солидарности?“ у просторијама Повереника за заштиту равноправности, (Булевар краља Александра 84, Београд). Учешће у дебати узело је 30 учесника. Модераторка трибине била је Татјана Пријић, виша саветница у стручној служби Повереника за заштиту равноправности. На овом скупу активно учешће узели су и поверница за заштиту равноправности, Бранкица Јанковић, представник Међународног Вишеград фонда, господин Данијел Петер и представник општинске управе Валашке Мезиричи из Чешке, господин Михајло Нешовић.

Након што је изнела алармантне статистичке податке о демографском старењу становништва, указала на измењене обрасце понашања, школовања, комуницирања, као и измењену улогу породице, модераторка је позвала учеснике да разговарају о томе како се осећају и да ли разумеју једни друге (млади старије и старији младе).

Млади учесници дебате настојали су да укажу на незавидан положај младих у данашњем друштву. „Млади се суочавају са бројним изазовима у савременом свету. Расли смо у различитим временима, другачије мислимо како треба да се живи, а под сталним смо притиском друштва, на пример када треба да се венчавамо, имамо децу... Чињеница је да положај младих није толико једноставан, суочавамо се са низом нових ствари“.

Старији учесници имали су другачији угао гледања на положај младих, коментаришући нове обрасце понашања и комуницирања са негативним призвукот. „Довољно је да уђеш у аутобус и видиш дете од 15 година како седи, а жена од 80 година стоји поред њега, а он као не види. Ја сам устао тој жени, а ја имам 80 год.“ „Најгоре је кад нађете место у аутобусу, а неко вам куцка порукице изнад главе или телефонира.“

Млади су на овакве коментаре осетили потребу да додатном аргументацијом оправдају своје понашање, особито када је реч о савременим видовима комуницирања. „Везано за телефоне у аутобусима, они не разумеју да ми те телефоне користимо за свашта, не разумеју да је то саставни део нашег живота. Некада су се у бусу читале новине, зар то није је исто.“

Питање „Да ли старији имају искуства, праксу и знања која би вама младима могла бити корисна?“ пратили су међусобно сагласни, али негативни коментари неколицине младих и старијих: „Пракса коју су они користили више није заступљена, неупотребљива је, њихово искуство је нама бескорисно“, девојка 18 година. „Доста је технике и технологије отишло на ђубре, моја струка више не постоји, немамо ми чему да учимо млађе. Сва остала комуникација је сведена на електронску, папир је обезвређен, телефон и информациона

технологија заменила је штрикање, везење, хеклање... Између наших генерација у обаразовању постоји велики јаз”, старији господин.

Ипак велика већина дебатора сложила се да је искуство и знање старијих у послу непроцењиво, као и да се међугенерациска сарадња у раду оличава у менторству. „Ево, на пример, када су на старим кућама у Београду уређивали фасаде, дуго нису могли да нађу мајсторе који то знају да ураде на исти начин као некада што се радило. Обучио их је човек од 90 година, сада познају ту технику.” „Старији људи су благо, одласком у пензију они постају користан члан друштва, могу се укључивати у неке хуманитарне активности.” „Мислим да старији људи могу да буду значајна психолошка подршка, иза сваког успешног човека стоји ментор. Старији тако добијају помоћника, а млађи ментора, има ту пуно потенцијала”. „Када сам ја почињала да радим, било је нас је 13 приправника, био је тај менторски програм, обилазили смо сва одељења и у сваком одељењу смо имали ментора. Била је једна дивна колегиница, све што ми је тада рекла, ја и данас примењујем и владам се према томе”. „Ја сам са 15 година био шегрт. Слушао сам све своје мајсторе и када сам положио томе сам учио и нове шегрте - гледај шта мајстор ради да ти буде јасно“.

„Можемо ли заједно учинити нешто да се приближимо?“ - питање је које је донело мноштво примењивих предлога за унапређење међугенерациске солидарности:

- „Заједничке активности су кључ разумевања.“;
- „Потискујемо туђе проблеме јер смо преокупирани својима, али заједничким радом та емпатија може да се повећа, кроз дружење, разговор...“;
- „И старији могу учити од млађих. Данас је техника напредовала, старијима то тешко иде, организовати часове које би старијима држали млади, лепо и корисно.“;
- „Да уведемо програм менторства између старијих и младих. Да нађемо људе који су запослени и спајамо их са младима, за старије је то програм о менторству, а млађе каријерно развијање, сви добијају, социјална кохезија. Објаснити јавном и приватном сектору да би то било свима у интересу.“;
- „Изложбе, да старији људи излажу ручне радове, а млади волонтирају. Био сам волонтер на једној таквој изложби, помагао сам старијима да презентују своје радове. Био сам срећан јер су они били срећни. Радили смо у тиму.“;
- „Заједничке слободне активности, такмичења између клубова, у пикаду, човече не љути се.“;
- „Леп пример десио се у мојој школи, XIV гимназији, 60 година матуре се славило, ђаци су остали да причају са старијима од око 80 година, то је било баш пријатно искуство, то треба поновити.“;
- „Дорћолијада је пример како може, певамо, дружимо се... спона између младих и старијих.“;

- „Дан отворених врата, односно дан када се друже пензионери и млади у Геронтолошком центру, да школе организују активности за децу тамо. Хумор је такође велики покретач, да се смејемо заједно“.

Господин Нешовић поделио је са присутнима примере ширих друштвених активности у овој области из Чешке. „У нашем граду градоначелник је одлучио да градски саобраћај буде бесплатан, па смо тим поводом имали обуке у школама, где су деца едукована да поштују старије у превозу јер ће бити гужве. Деца су чак пријавила дечака који није устајао старијима, а похваљени су они који су се добро владали и уважавали старије. Важно је да се те похвале јавно износе, примери добре праксе. Ово је био испит за наше друштво и добро је прошло“.

Учесници дебате су закључили да без обзира на друштвене промене које су донела модерна времена још увек постоји нераскидива спона између младих и старијих. „Однос према колегама, однос према раду, то је исто без обзира да ли испред себе имате компјутер или држите оловку“. „Кад све прође делује једноставније. Имали смо различите реквизите, све остало било је исто“.

5.10.Извештај са дебате „Има ли међугенерациске солидарности“ одржане у Панчеву, 15. јуна 2019. године

Дана 15. јуна 2019. године одржана је последња дебата на тему „Има ли међугенерациске солидарности?“ у Геронтолошком центру Панчево (Војвођански булевар 1, Панчево). Учешће у дебати узело је 36 учесника. Модераторка трибине била је Татјана Пријић, виша саветница у стручној служби Повереника за заштиту равноправности. На овом скупу активно учешће узели су и Бранкица Јанковић, повереница за заштиту равноправности, Тања Лукић, директорка Геронтолошког центра Панчево, господин Данијел Петер, представник Међународног Вишеград фонда, представници партнерских организација на пројекту, госпођа Симонета Ковари представница мађарске организације „90 децибела“, господин Михајло Нешовић у име општинске управе Валашке Мезиричи из Чешке, као и млади активисти Црвеног крста Србије.

Дебата је одржана на Дан борбе против насиља над старима због чега је дебату отворила повереница за заштиту равноправности, указавши да је последњих година број насиља над старијим особама у порасту и у циљу унапређења њиховог положаја, али и положаја осталих осетљивих друштвених група, неоподно је организовати више догађаја попут овог, који промовишу отворену и директну комуникацију представника различитих генерација: „Однос према старима је савест нашег друштва“.

Дебата у Панчеву, за разлику од осталих градова, изнедрила је већински позитивне примере односа међу различитим генерацијама. Питање „Има ли данас толеранције у друштву?“, добило је мноштво потврдних одговора.

„Ја и мој цимер живимо као браћа. Живот нас овде у дому најбоље тече ако влада толеранција. И њему и мени је толеранција на високом нивоу. Најтежа је неслога,“ корисник Геронтолошког центра. „Ми смо овде дошли и морамо један другоме да помогнемо. Не може човек сам, имам другове и у старијој генерацији и у млађој и у најмлађој“, корисник Геронтолошког центра.

На позив модераторке, учесници су изнели личне примера односа са старијом/млађом генерацијом. „Учестовала сам у доста акција и манифестација организованих за старија лица, поносна сам због тога“, млада волонтерка Црвеног крста. „Јако добро се дружимо, заиграмо, запевамо, не љутимо се једни на друге... Долазе нам млади и мали, имају концерте, фолклор, забавишта нам дају представе... Слажемо се, сви се дружимо...“, корисница Геронтолошког центра. „Ми волимо рукотворине и негујемо старе технике. Наша најстарија чланица има 82 године. Она већ има и праунуче, има породицу, али издваја време и долази да помогне. Није само да се забављамо, преносимо знање, много учимо од старијих, али и од млађих, они нам помажу са инфомационим технологијама, ту превазилазимо сујете. Рад кроз удружење је обогатио сваку генерацију“, представница удружења Панонке. „Ја имам fino искуство као пример. Савез Човекољубље одржао је скуп на Бановом брду. Тамо је био и дечији подмладак из Чукарице. Мене су та деца одушевила, таква једна зрелост дечија. Ја имам 92 године, једна сам од четири најстарије жене овде, али ходам сама, без штапа. Они су хтели да ми помогну, fino и полако, да ме не би уплашили. Не знам да ли су се та деца за то школовала, ако нису, то је милина једна“, корисница Геронтолошког центра. „Црвени крст окупља све генерације, покрива мноштво активности, красан је пример међугенерациске солидарности“, представница Црвеног крста.

Да ипак није довољна неколицина позитивних примера изнетих на овом скупу, подсетио је Дражен Зацери, HELP NET тим: „Фактори који су наизглед невезани, али имају утицаја на међугенерациску солидарност су низак БДП, сиромаштво, демографско старење становништва, забрана запошљавања у јавном сектору... У реалности нема пуно људи који имају осећаја, подршка је потребна свим генерацијама. Међугенерациска сарадња је решење, можемо је користити и као средство смањења насиља у друштву, родне дискриминације, па и инклузије, инклузије Рома на пример. Друштвена кохезија је ресурс“.

Да је финансијски моменат такође важан у изградњи добрих односа међу генерацијама, због чега је и помоћ државе неопходна, сложила се већина учесника: „Ми негујемо традиционалне односе, удружење је место где то може да се постигне, али има јако мало младих. Одлазе јер имају пословне обавезе. Нама су млади јако важни, ту нам је потребна помоћ заједнице, млади би долазили ако би имали економско задовољење, те жене ипак морају оправдати свој одлазак од куће и своје време“, представница удружења Панонке. „Ево, на

пример, овде у дому младима треба помоћи у виду радне снаге, мало је овде медицинских радника. Ту је проблем у забрани запошљавања“, корисница Геронтолошког центра. „Има много старијих који нису у систему, како њима да помогнемо, како да их пронађемо, купимо лекове, потрештине, организујемо дружење..., потребна нам је помоћ друштва“, представница Црвеног крста.

Ова група закључила је да је за међугенерацјску сарадњу на првом месту потребна воља сваког појединца, али и подршка заједнице и државе. „За оне који не живе у међугенерацјској породици, друштво мора да буде породица. Држава и друштво треба да брину о својим грађанима“.

6. Анализа изнетих ставова и аргумената учесника дебата на тему „Има ли међугенерацјске солидарности?”

Анализа изнетих ставова и аргумената учесника дебата рађена је на основу тема које су биле доминантне на свим трибинама, а које се могу груписати на следеће:

- Шта је то међугенерацјска солидарност и каква је ситуација у Србији у том погледу?;
- Предрасуде о активностима и интересовањима различитих генерацја, положај младих и старијих, има ли толеранције/дискриминације;
- Положај „средње“ генерацје;
- Има ли данас толеранције у друштву, има ли дискриминације?;
- Како унапредити међугенерацјски дијалог? Елементи у изградњи добрих односа међу генерацјама...

По свим груписаним темама су сагледани дати ставови и примери „добре“ и „лоше“ праксе који се свакодневно дешавају, наведени предлози и мишљења, на основу чега се дошло до кључних показатеља међугенерацјске солидарности исказаних на одржаним трибинама. У наставку текста је дата анализа издвојена по темама, из чега су издвојени и закључци овог извештаја.

Шта је то међугенерацјска солидарност и каква је ситуација у Србији у том погледу?

Већина учесника се сложила да се под термином „међугенерацјска солидарност“ подразумева поштовање између младих и старијих, толеранција, разумевање, подршка... у свим аспектима живота – здравље, социјална подршка, рад и запошљавање, финансије, пријатељство и дружење. Међугенерацјска солидарност је заједничко деловање у циљу остваривања добробити.

Учесници су се углавном слагали у ставу да је међугенерацјске солидарности све мање у савременим условима, као и да узроци томе леже у савременим, брзим условима живота и динамичним променама.

Учесници су се сложили и да је међугенерацјска солидарност доминантнија у руралним срединама и мањим градовима, док је у великим градовима готово изумрла, због начина живота, обавеза...

На већини дебата, старији учесници су чешће давали песимистичке и негативне примере, уз коментаре да данас мањка солидарности у свим сферама, не само на генерацјској основи, као и да је присутно свеопште отуђење, да се поштовање старијих некада подразумевало и да су они тако васпитавани, а да данашња омладина нема поштовања према старијима. Ипак, представљени су и позитивни примери, који би требало да се више промовишу на све начине. Старији учесници трибина су наводили и проблеме које имају у вези са превозом и кретањем по граду, где би млади могли да им пруже помоћ.

Млади своју подршку и помоћ старијима подразумевају углавном као физичку испомоћ, док помоћ старијих младима виде као саветодавну, мада је констатована и финансијска подршка коју старији пружају младима, без обзира на ограничене могућности.

Иако су одговори младих били углавном позитивни јер су „старији и искуснији“, било је и ставова којима је указивано да старији не прихватају да се обрасци понашања мењају, често осуђују младе, не покушавајући да их разумеју. Млади су често давали одговоре који се могу подвести под констатацију једне млађе учеснице: „Имам и млађих и старијих пријатеља, године ту нису битне”.

У вези међусобне размене искустава, као начину сарадње, изношени су и негативни коментари како младих тако и старијих, указујући да пракса коју су старији стекли више није заступљена, да је младима неупотребљива и бескорисна. Сами старији су наводили да брзе техничке и технолошке промене условљавају да њихова искуства и струка више не постоје, те да немају чему да уче млађе. Навођено је да су телефон и информационе технологије заменили дружење, штрикање, везење, хеклање... што продубљује јаз међу генерацјама. Изнети су и ставови да технолошки напредак треба максимално искористити за повезивање међу генерацјама, што је могуће и организовањем курсева и обука о употреби савремених технологија за старије.

Као преовлађујући закључак изношен је став да и друштво и породица подједнако представљају стубове међугенерацјске солидарности, да у оквиру друштва важну улогу имају школа и медији, а одговарајућим васпитањем и образовањем младих, као и примерима добре праксе можемо да подстичемо међугенерацјску солидарност у друштву, уважавајући потребе и интересовања и једних и других, кроз међусобну толеранцију и поштовање.

Предрасуде о активностима и интересовањим различитих генерација, положај младих и старијих, има ли толеранције/дискриминације

Учесници трибина су констатовали да предрасуде постоје и о младима и о старијима. У том контексту наведен је податак да чак 40% младих сматра да не доприноси економији ове земље, занемарујући волонтирање као драгоцен допринос. Поправљању оваквог стања може да допринесе превасходно држава.

Са друге стране, учесници трибина су углавном констатовали да се старост у данашњем друштву посматра као оптерећење, чак и од самих старијих, који не желе да буду на терет својој деци ни у ком погледу.

Илустрације ради, један од учесника је навео став: „Не дај ми боже дубоке старости да ме омрзну укућани“.

На дебатама је истицано и да се млади у савременом свету суочавају са бројним изазовима, да су под сталним притиском и критиком друштва, у погледу начина живота, дружења, понашања, а да су њихова интересовања нормално, услед година и услова у којима живимо, другачија од интересовања старијих, који их сматрају незаинтересованим.

Старији учесници су положај младих коментарисали са негативним призвуком, што је потврдило ставове младих о перцепцији старијих о њима. „Довољно је да уђеш у аутобус и видиш дете од 15 година како седи, а жена од 80 година стоји поред њега, а он као не види. Ја сам устао тој жени, а ја имам 80 година“.

Узрок предрасуда на релацији млади – старији, учесници дебате видели су и у менталитету нашег друштва, који се базира на патерналистичком односу према старијима, који се најчешће приказују као немоћни и они којима је потребна свака врста подршке, што није тачно.

Поред тога, узрок предрасуда су и бројне непроверене, а лако доступне информације којима се формирају ставови, путем друштвених мрежа и интернета. Ти ставови који у себи не садрже праве вредности се неретко прихватају олако, без размишљања, а не подразумевају толеранцију и равноправност како међу младима, међу половима, тако и међу генерацијама.

Незадовољавајућем односу између младих и старијих, по мишљењу учесника, доприноси и данашњи систем школства, низак ниво дисциплине, промењени модели васпитања, за шта већина старијих учесника сматра да је крива школа као и да су сами томе допринели, да се не може све у школи и законима решити, те да свако треба да почне од себе и да промена ставова појединаца носи промену у друштву. Један од старијих учесника је изјавио да: „Најчешћа грешка је размишљање ако сам се ја мучио не мора моја дете да се мучи“.

Учесници трибина су у највећем броју сагласни да је дискриминација према старијим особама далеко израженија, да је популација преко 50 година живота већ у категорији маргинализованих група које имају проблеме на тржишту рада, проблеме у приступу здравственој заштити и информативним технологијама. Иако се више говорило о дискриминацији према старијима, напоменуто је да честа и дискриминације према младима, особито у области рада и запошљавања.

Без обзира на изнете ставове о дискриминацији, на питање има ли данас толеранције у друштву, већина учесника је изнела позитивне личне примере.

Положај „средње“ генерације

На дебатама се највише говорило о младима и старијима, њиховом положају и потребама. Оно што се на доста трибина наметнуло као један од закључака, јесте да се мало говори о „средњој“ генерацији, а да је управо та генерација у најнеповољнијем и најнезавиднијем положају, имајући у виду да је одговорна и за младе и за старије. Заједнички је став такође и да ову „средњу“ генерацију најчешће осуђују и млади и старији, сматрајући је узроком својих незадовољстава.

Констатовано је да се средња генерација, из различитих разлога, фокусира на финансијску подршку, плаћање рачуна, набавке, плаћање школовања, кредита... али не и на емоционалну подршку посебно младима. Економски моменат преокупира средњу генерацију, која не посвећује довољно пажње проблемима нарочито младих.

Учесници су наводили и да се о људским и грађанским правима и старијих и деце прича доста, док нико не штити људе у добу од 30 до 50 година старости, од којих се очекује највише, у сваком погледу.

У разговору о положају средње генерације, већина коментара се односила на однос између родитеља и деце. На питање упућено младима у вези са разумевањем за своје родитеље, одговори су се кретали од позитивних до крајње негативних. Позитивни коментари су били усмерени на учење од средње генерације, родитеља, који децу мотивишу да нешто постигну, разумеју их, помажу, док су негативни коментари указивали на притисак за остваривање својих амбиција и жеља иако су те жеље другачије од интересовања саме деце. Навођено је и да се не посвећује довољно пажње деци, да су родитељи преоптерећени, да децу поткупљују новцем што није право решење.

Навођено је и да је међугенерациска комуникација начин за успостављање односа, да родитељи често нису свесни колико млади гледају како се они понашају, те да и однос према старијима зависи од тога – „Како ми да посетимо бабу и деду у дому, ако их они никад не посете“.

Један од закључака је и да средња генерација треба да постане свесна да се примером младима показује начин понашања.

На питање да ли је средња генерација дискриминисана, како њима да се помогне, уследили су одговори који су се односили на разумевање, помоћ, подршку и прихватање.

Како унапредити међугенерацјски дијалог? Елементи у изградњи добрих односа међу генерацијама...

Унапређење међугенерацјског дијалога учесници трибина су видели првенствено кроз утицај породице и кућно васпитање, што је од пресудног значаја за однос који млађе генерације изграђују према другим генерацијама.

Такође, изношени су предлози за повезивање младих и старијих и јачање међугенерацјске солидарности у заједници, попут: подршке центара за социјални рад, организовања културно-забавних или спортских програма у који ће бити укључени и млади и старији; организовања трансфера различитих знања између младих и старијих - вештине младих потребне су старијима, посебно у савладавању нових технологија и комуникација, док је знање старијих у низу области потребно младима; спровођења кампање у медијима која промовише међугенерацјску солидарности; одржавања скупова попут ових трибина; спровођења различитих акција у заједници – обилазак старијих у установама, дружење, доласци у школе и сл.

На трибинама је наведено мноштво позитивних примера, попут примера из Инђије, у којој су поједине школе организовале часове домаћинства где су пензионерке деци преносиле вештине хеклања и везења. Такође су навођени различити инострани примери развијеног социјалног програма за старе и својеврстан концепт старачких домова у којима се организују различити програми забаве за старије.

Као значајан фактор утицаја на међугенерацјске односе наведени су медији, те је често констатовано да су активности организоване за старије јако мало медијски испраћене, да има превише лоших вести и ријалити програма, да су добре приче сакривене иза лоших. Закључак је да медији имају јако велики утицај на нашу свест, да треба да пружају више примера добре праксе и више културних садржаја.

Општи закључак је да су заједничке активности кључ разумевања међу генерацијама за шта је потребна воља сваког појединца, али и подршка заједнице и државе.

Као илустрација идеја за унапређење међугенерацјског дијалога могу да послуже следећи предлози учесника трибина:

- „Потискујемо туђе проблеме јер смо преокупирани својима, али заједничким радом та емпатија може да се повећа, кроз дружење, разговор...“;

- „Не постиже се све парама, потребни су разговор, разумевање и учење младих примерима старијих.“;
- „И старији могу учити од млађих. Данас је техника напредовала, старијима то тешко иде, организовати часове које би старијима држали млади, лепо и корисно.“;
- „Да уведемо програм менторства, нађемо људе који су запослени и спајамо их са младима, за старије је то програм о менторству, а за млађе каријерно развијање, сви добијају. Објаснити јавном и приватном сектору да би то било свима у интересу.“;
- „Изложбе, да старији људи излажу ручне радове, а млади волонтирају. Био сам волонтер на једној таквој изложби, помагао сам старијима да презентују своје радове. Радили смо у тиму.“;
- „Заједничке слободне активности, такмичења између клубова, у пикаду, игри „Човече, не љути се“...“;
- „Леп пример десио се XIV гимназији, 60 година матуре се славило, ђаци су остали да причају са старијима од око 80 година, то је било баш пријатно искуство, то треба поновити.“;
- „Дорђолијада је пример како може, певамо, дружимо се... спона између младих и старијих.“;
- „Дан отворених врата, односно дан када се друже пензионери и млади у Геренотолошком центру, да школе организују активности за децу тамо. Хумор је такође велики покретач, да се смејемо заједно.“

7. Препоруке

- ✓ Приликом креирања јавних политика водити рачуна и инкорпорирати међугенерацјску сарадњу, посебно у области социјалне и здравствене заштите, образовања и обука, рада и запошљавања, културе и информисања, омладине и спорта, пословног окружења и др. Приликом креирања политика посветити пажњу статистичким показатељима и подацима из релевантних истраживања уз сагледавање реалних ефеката на грађане и локалне заједнице;
- ✓ Ојачати капацитете центара за социјални рад и установа социјалне заштите како би могли да обезбеде мапирање потреба, препознавање социјалне искључености и благовремено активирање свих облика подршке и помоћи старијим грађанима. Подстицати креирање нових услуга попут неформалних

неговатеља, подршке члановима породица који брину о својим остарелим члановима, групе самопомоћи и сл.;

- ✓ Едуковати и информисати породице, нарочито оне које имају старије чланове, о солидарности и суживоту, као и старије особе у погледу односа према младима и прихватања процеса старења, уз промоцију толерантних односа у породици и друштву и уважавање потреба и положаја свих генерација;
- ✓ Омогућити боље повезивање услуга социјалне и здравствене заштите са материјалном подршком појединцима и породицама које имају потребу за таквом врстом подршке;
- ✓ Подстицати волонтеризам свих генерација у спровођењу активности усмерених ка старијој популацији;
- ✓ Активно радити на примени универзалног дизајна у свим областима, имајући у виду унапређивање архитектонске и информационе приступачности, са циљем омогућавања несметаног приступа јавним објектима и површинама, превозу, информацијама, комуникацијама и услугама;
- ✓ У области образовања спроводити програме за децу у циљу неговања вредности које промовишу културу толеранције, разумевања и уважавања различитости, међугенерацјске солидарности и недискриминације. Кроз школске програме подстицати усвајање вредности равноправности и толеранције, уз отклањање бројних уврежених стереотипа и предрасуда о различитим друштвеним групама и друштвеним појавама;
- ✓ У школске активности, кроз грађанско васпитање или на други начин, укључити дружења међу генерацијама, како са старијима тако и са представницима средње генерације, на којима се могу сучелити ставови и пренети различита искуства, позивајући професоре из пензије, родитеље, баке и деке, домове за старе и сл.;
- ✓ Организовати обуке из области информационо-комуникационх технологија, где би млади пружали обуке старијима, на приступачним и лако доступним местима, попут градских библиотека, установа културе, клубова пензионера, домова за старе;
- ✓ Подстицати организовање менторства и активности размене знања и искустава између старијих и млађих након завршетка школовања, укључивањем школа и универзитета, као и послодаваца у ове активности;
- ✓ Активно радити на медијском подстицању међугенерацјске солидарности и породичних вредности ради стварања окружења у којем преовладава схватање да солидарност доприноси како положају појединца без обзира на животну доб, тако и свеукупном друштвеном развоју;

- ✓ Посебно медијски активно промовисати примере добре праксе у вези са међугенерациском солидарношћу у свим областима и на свим нивоима, уз истовремени рад на уклањању медијских садржаја који садрже говор мржње, дискриминаторне ставове и увредљиво извештавање о припадницима различитих генерација;
- ✓ Реализовати кампање за сузбијање стереотипа и предрасуда о различитим генерацијама, способностима, потребама и правима свих генерација, као и промоцију међугенерациске солидарности;
- ✓ Организовати награђивање и промоцију примера добре праксе који садрже примере међугенерациске солидарности и разбијања предрасуда о капацитетима различитих генерација;
- ✓ На нивоу локалних самоуправа креирати културне, спортске и друге садржаје, попут трибина дебата, који укључују представнике свих генерација и подстицати њихово дружење и комуникацију;
- ✓ Подстицати активности које спроводе организације цивилног друштва, а које подразумевају рад на инклузији старијих, као и међугенерациској солидарности укључивањем представника свих генерација у различите активности.

СТАВОВИ УЧЕСНИКА ДЕБАТЕ „ИМА ЛИ МЕЋУГЕНЕРАЦИЈСКЕ СОЛИДАРНОСТИ?“ РЕЗУЛТАТИ КВАНТИТАТИВНОГ ИСТРАЖИВАЊА

Увод

У оквиру пројекта „Унапређење међугенерациског дијалога“ у низу активности организовано је 10 дебата на тему „Има ли међугенерациске солидарности?“ у 10 градова Србије: Београд, Младеновац, Панчево, Лучани, Краљево, Чачак, Горњи Милановац, Смедерево, Кнић и Крагујевац.

Учесници дебата били су млади од 15 до 30 година старости, представници средње генерације и лица старија од 65 година. Циљ ових дебата био је отворен разговор о односу између младих и старијих, размена ставова о пожељним односно непожељним обрасцима понашања, као и предлога за унапређење међугенерациског дијалога.

Као механизам евалуације одржаних дебата спроведено је мини анонимно истраживање ставова учесника дебате. Вођени претпоставком да је појединим учесницима баријера у слободном изражавању мишљења на тему међугенерациске солидарности била директна комуникација, као додатни инструмент прикупљања ставова коришћена је и анонимна писмена форма. Учесници дебата позвани су да изнесу своје мишљење по питањима покренутим на дебати, уколико осећају да своје ставове на самој дебати нису изразили.

Истраживање је спроведено у периоду од 13. маја до 15. јуна 2019. године са циљем да се из угла старијих и младих сагледају свакодневни изазови са којима се ове две групације становништва суочавају у савременом животу. Као истраживачки инструмент коришћен је структурирани упитник са отвореним и затвореним питањима, који је испитаницима дељен након спроведених дебата.

Истраживање је спроведено на добровољној основи због чега се број учесника дебата не поклапа са бројем анализираних упитника. У истраживању је учествовало 76 испитаника. С обзиром на број учесника дебата (270) одзив испитаника био је мали. Ово не мора нужно значити и неуспех прикупљања ставова старијих и младих испитаника на тему међугенерациске солидарности, већ баш насупрот, може значити успех спроведених дебата. Наиме, податак да

је мали број испитаника осетио потребу да се додатно изрази у писменој форми наводи на закључак да су своје ставове већ претходно слободно изразили усмено у отвореној комуникацији са осталим учесницима дебата.

Резултати истраживања

Полна, старосна и образовна структура и материјални статус испитаника

Како су наша претходна искуства показала знатно је већи друштвени ангажман на сличне теме особа женског пола. Томе треба додати и чињеницу да особе женског пола преовлађују у системима који се баве правима и потребама старијих лица, односно привученије су овој теми. Због тога не изненађује податак што већину испитаника и у овом истраживању чине особе женског пола, чак 65,8%.

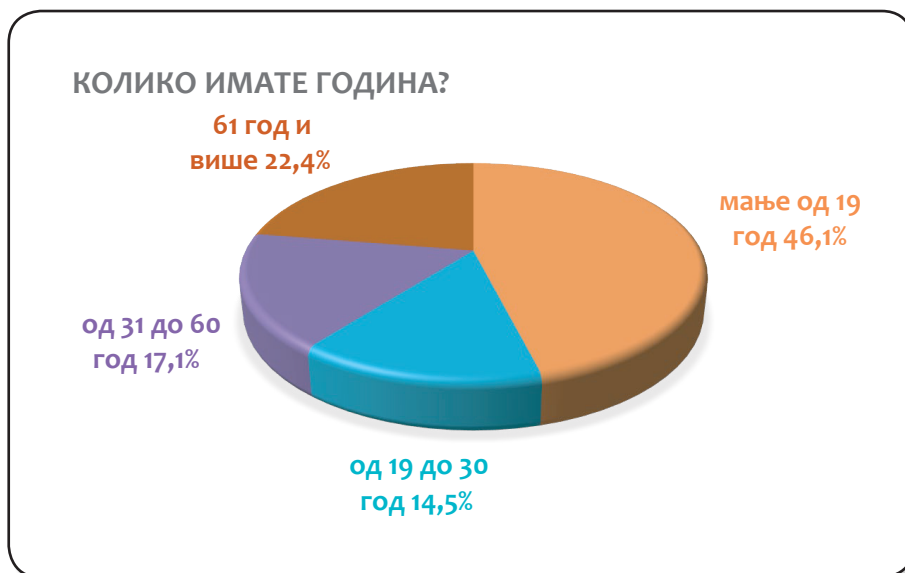
Графикон 1

Учеснике дебата чинили су млади од 15 до 30 година старости¹³, представници средње генерације и лица старија од 65 година. Највећи проценат оних који су узели учешће у истраживању након дебата били су млади испод 19 година (46,1%). Како је учешће у истраживању било на добровољној основи, одазвали су му се учесници који своје ставове нису изразили на самој дебати. С тога је очекиван податак да је реч углавном о малолетним лицима који се први пут срећу са оваквом формом изражавања својих ставова, у директној комуникацији са групацијом о којој говоре, због чега су се радије одазвали анонимној писменој форми.

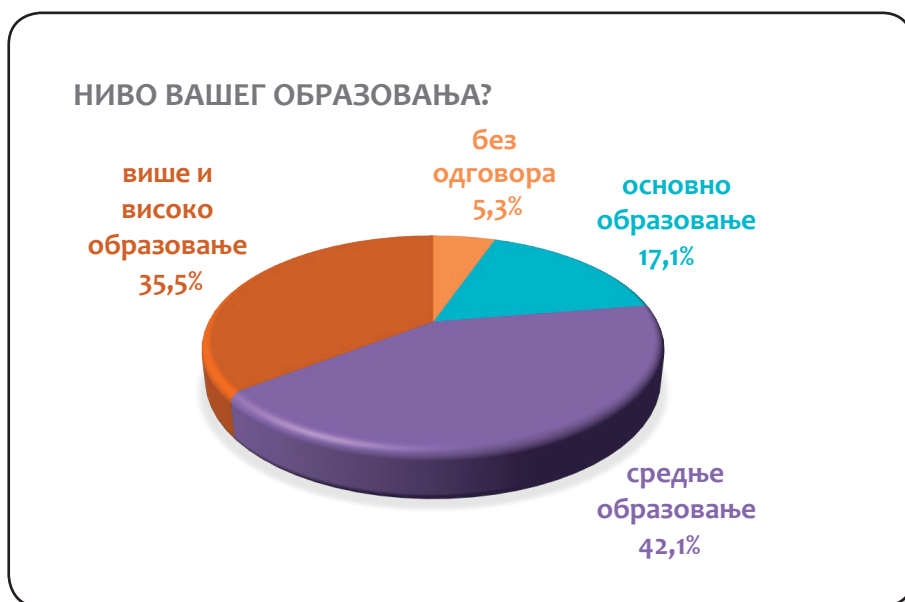
¹³ Ослањајући се на Закон о младима Републике Србије који у члану 3. дефинише младе као лица од 15 до 30 година старости – „Службени гласник Републике Србије“, бр. 50/2011

Графикон 2

Када је реч о образовању највећи је проценат оних са средњим (42,1%) и вишим и високим образовањем (35,5%) који су имали потребу да додатно изразе своје ставове, што је такође очекивано, јер су доминантно ангажованије особе са високом образовањем.

Графикон 3

Проценат анкетираних учесника дебата који имају редовна месечна примања (46,1%) приближан је онима који их немају (48,7%). За потребе истраживања ово је повољна околност, јер тако добијамо потпуну слику, односно различите углове гледања на међугенерацјске односе у односу на материјални статус.

Графикон 4

Перцепција најзаступљенијих друштвених ставова о младима/старијима

Кроз петостепену Ликертову скалу испитивани су ставови о најчешћим предрасудама и стереотипама о старењу и старијима, као и онима који се везују за младу популацију становништва. Како бисмо одговоре могли измерити из оба угла испитаницима су понуђени позитивни и негативни ставови по истим питањима.

Занимљиво је то да проценат оних који се у потпуности слажу (71,1%) да „млади имају шта да кажу и да је њихово мишљење важно“ није приближан проценту оних који се уопште не слажу (43,4%) да „млади немају животног искуства, њихови ставови су неутемељени и безвредни.“ Ово наводи на закључак да су ставови по овим питањима амбивалентни, што може бити последица традиционалног карактера друштва у којем живимо, у којем се ауторитет, знање и искуство огледа у годинама живота, а што се сукобљава са новим културним окружењем данашњице.

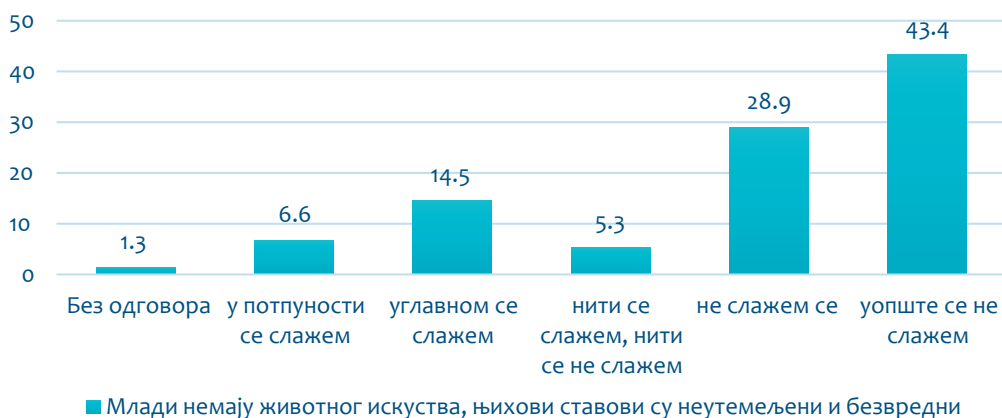
Графикон 5

Млади имају шта да кажу, њихово мишљење је важно

Графикон 6

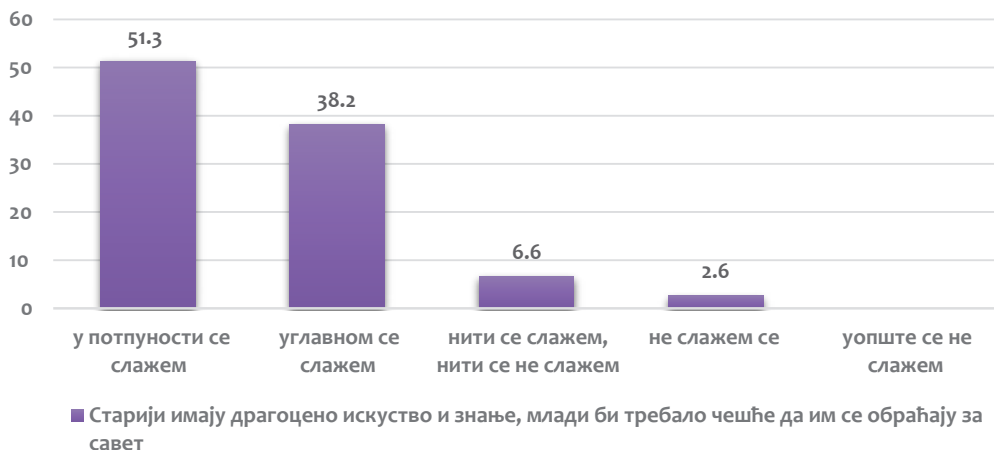
Млади немају животног искуства, њихови ставови су неутемељени и безвредни

Претходном закључку у прилог иде и податак да је проценат (51,3%) оних који се у потпуности слажу да „старији имају драгоцено искуство и знање, и да би млади требало чешће да им се обраћају за савет“ приближан проценту оних који се уопште не слажу да је „старије прегазило време и да је данас њихово мишљење непримењливо“ (46,1%).

Графикон 7

Старији имају драгоцено искуство и знање, млади би требало чешће да им се обраћају за савет

Графикон 8

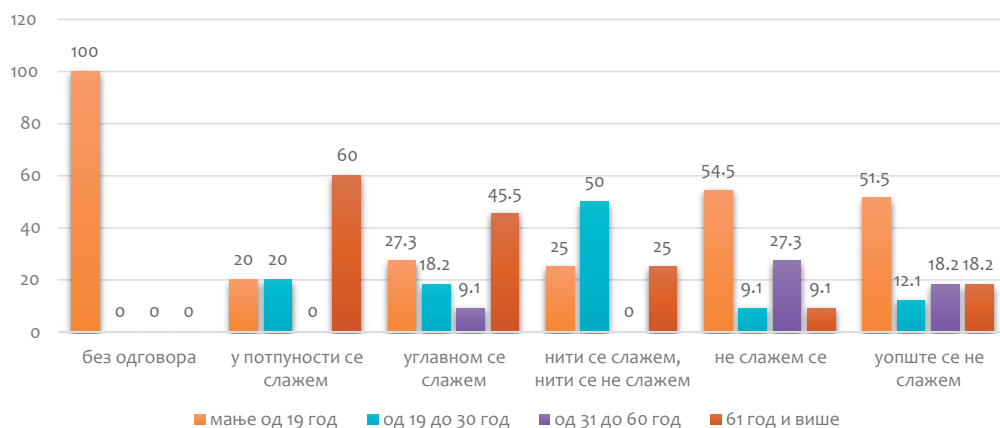
Старије је прегазило време, данас је њихово мишљење непримењиво

Као и проценат од 60% оних који се у потпуности слажу, а који су старији од 61 годину, да „млади немају животног искуства, те да су њихови ставови неутемељени и безвредни“ и податак да се 66,7% испитаника који се у потпуности слажу да „старији не уважавају мишљење, знање и искуство младих“ имају мање од 19 година.

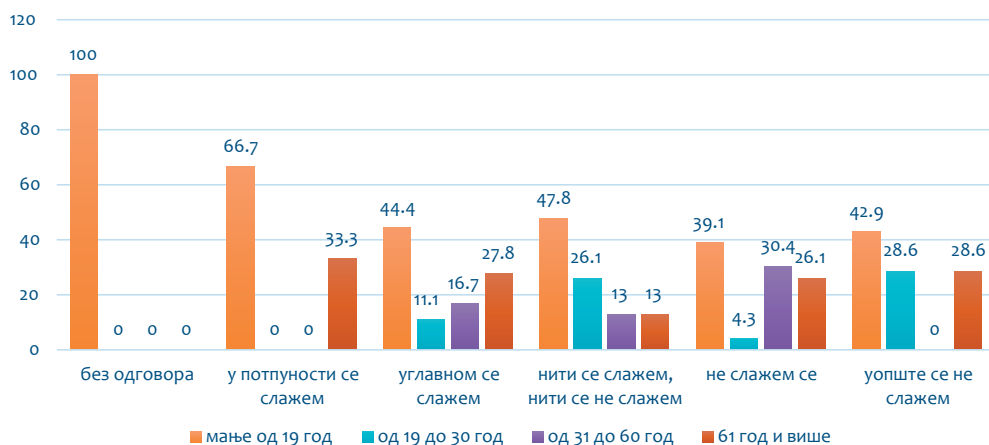
Графикон 9

Млади немају животног искуства, њихови ставови су неутемељени и безвредни

Графикон 10

Старији не уважавају мишљење, знање и искуство младих

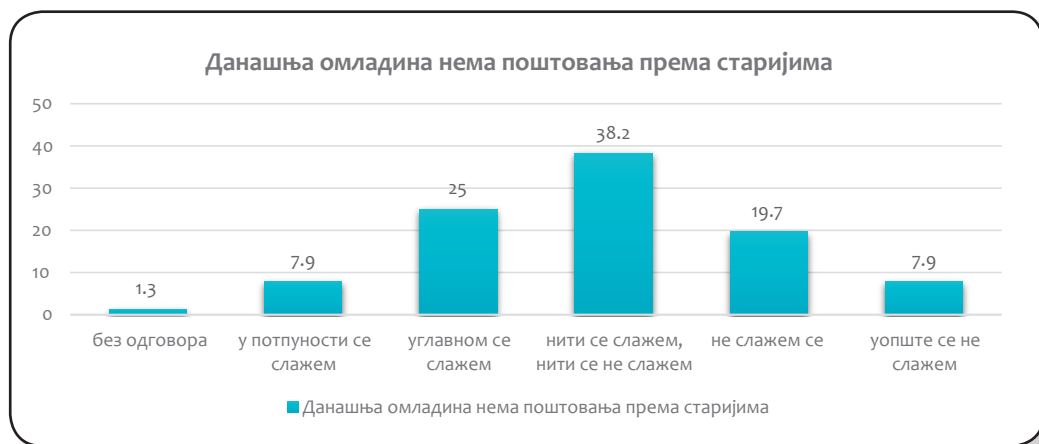

Утицај патријархалног система вредности на ставове младих и старијих о међугенерациској солидарности осетан је и у одговорима наредног сета питања, па се тако 25% испитаника углавном слаже са ставом да „данашња омладина нема поштовања према старијима“.

Вишеструке промене које је донело савремено доба и измењен културолошки оквир могу имати утицаја на 38,2% испитаника који се нити

слажу, нити не слажу са овом тврдњом, 23,7% њих који се углавном слажу да „старији очекују поштовање иако га понекад нису заслужили“, као и на 30,3% анкетираних који се не слаже да „старији не уважавају мишљење, знање и искуство младих“.

Графикон 11

Графикон 12

Графикон 13

Позитивни су подаци да се 35,5% испитаника уопште не слаже да су „старији дужни да издржавају своју децу и унукe док су живи“, као и да се највећи број испитаника у потпуности слаже (39,5%) да „млади треба да буду финансијски независни“. Дакле већина испитаника сматра да сви треба да буду финансијски независни и живе од свог рада. Ипак у нашем друштву присутан је патерналистички однос старијих према младима тзв. модел „саможртвовања родитеља за своју децу“¹⁴, о чему говори податак да је чак 100% оних који се углавном слажу са ставом да су „старији дужни да издржавају своју децу и унукe док су живи“ старије од 61 године.

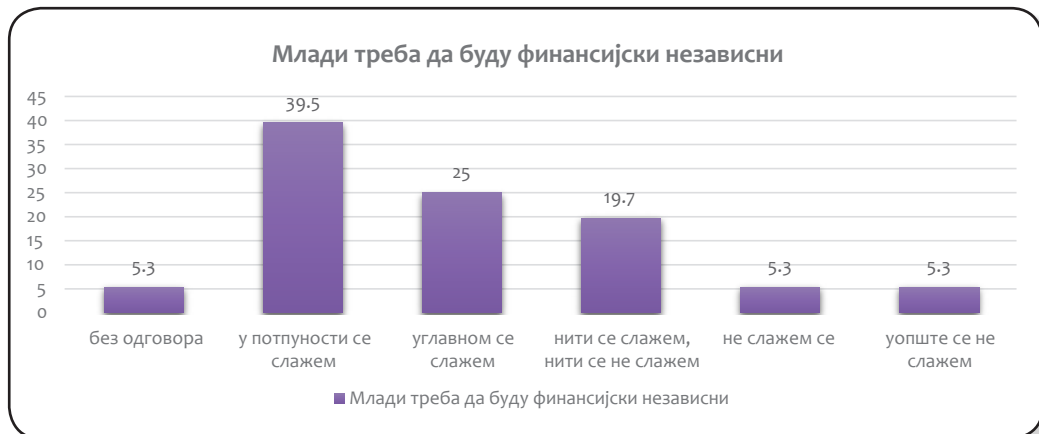
Податак да је већина испитаника за финансијску независност младих, последица је утицаја нових технологија и све доминантније улоге младих, не само у области економског, већ и друштвеног и културног живота.

Графикон 14

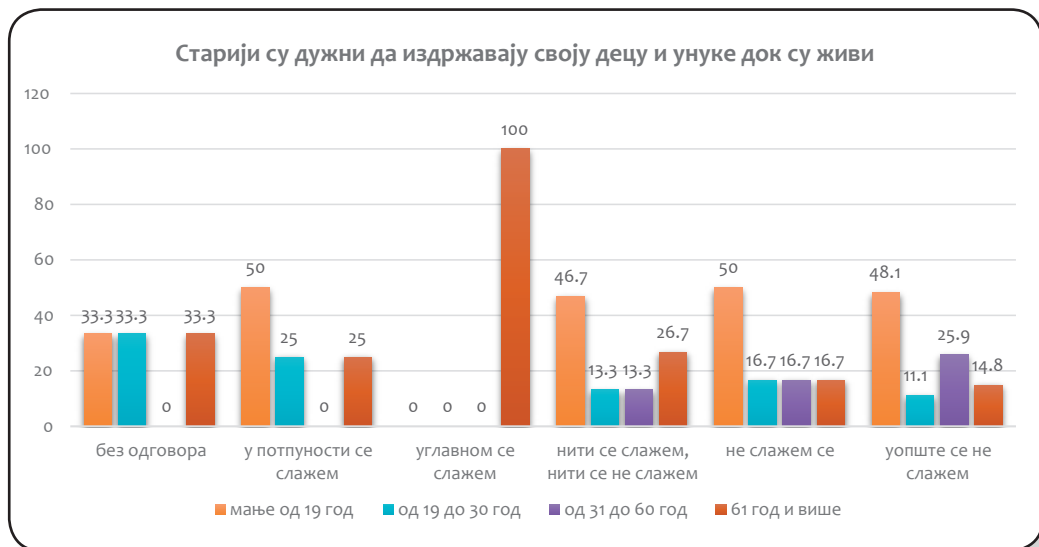

¹⁴ Наташа Тодоровић, Милутин Врачевић, Међугенерацјска сарадња за почетнике, Београд, Центар за одговорну акцију, 2019. године

Графикон 15

Графикон 16

Испитаници су изразили међугенерацјску солидарност највећим процентом одговора „уопште се не слажем“ (38,2%) са ставом да је „старијима место у дому где нису оптерећење породици“, као и одговора „у потпуности се слажем“ (43,4%) са ставом да „деца треба да се старају о својим родитељима“. Чак је највећи проценат оних који се у потпуности слажу да „деца треба да се старају о својим родитељима“ (57,6%) испод 19 година старости.

Ово наводи на закључак да је у нашем друштву осећај породичне одговорности веома изражен, што је и упориште међугенерацјске солидарности, због чега га је неопходно неговати и подстицати, различитим мерама како друштва тако и државе.

Графикон 17

Старијима је место у дому где нису оптерећење породици

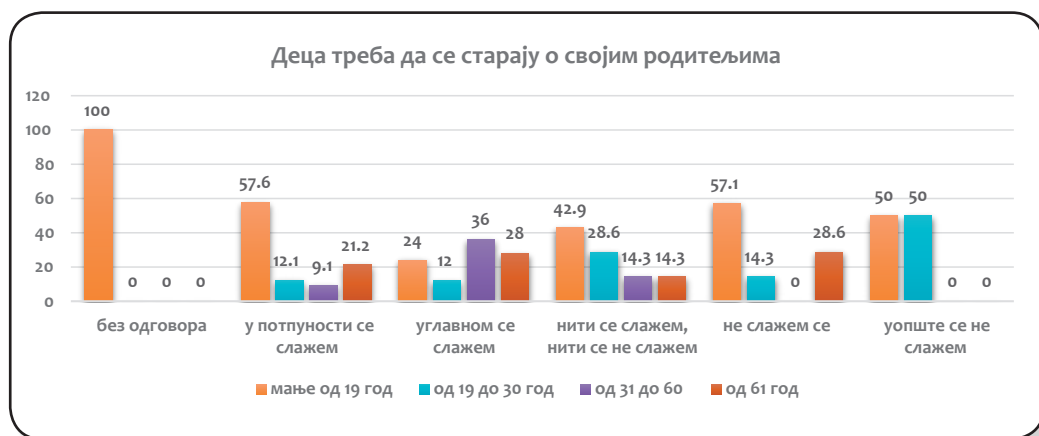

Графикон 18

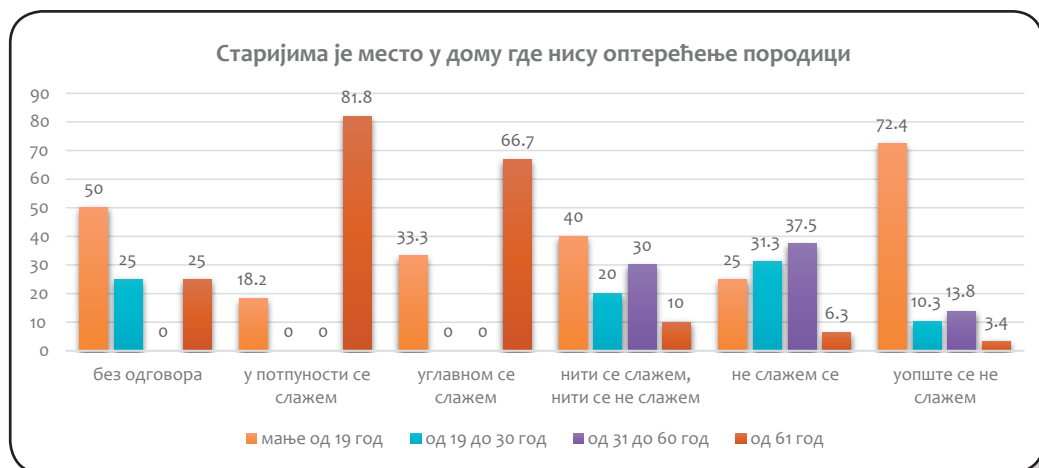
Деца треба да се старају о својим родитељима

Графикон 19

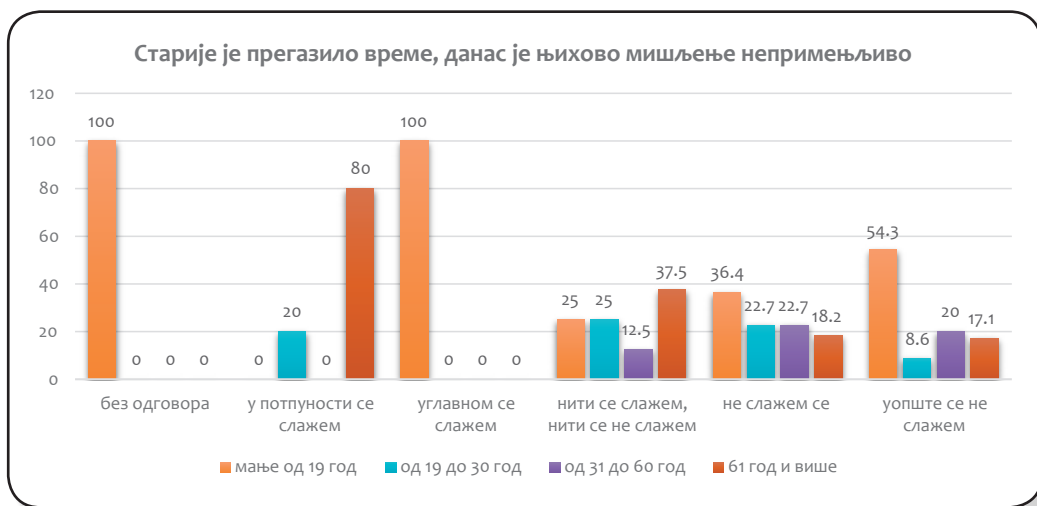

Графикон 20

Ипак, податак да је чак 80,8% испитаника који се у потпуности слаже и 66,7% њих који се углавном слажу да је „старијима место у дому где нису оптерећење породици“ старије од 61 годину, као и податак да се 80% њих у потпуности слаже да је старије прегазило време и да је данас њихово мишљење неприменљиво”, говоре о томе да се управо старији осећају као терет породици, односно својој деци која се већ боре са егзистенцијалним проблемима. О осећају „кривице и безвредности“ јер су „пасивни примаоци помоћи“, због чега су се и „склонили“ у дом, говорили су и старији учесници дебата. Дакле, на промени свести да старије треба посматрати као активне и равноправне чланове друштва, треба почети управо од старијих.

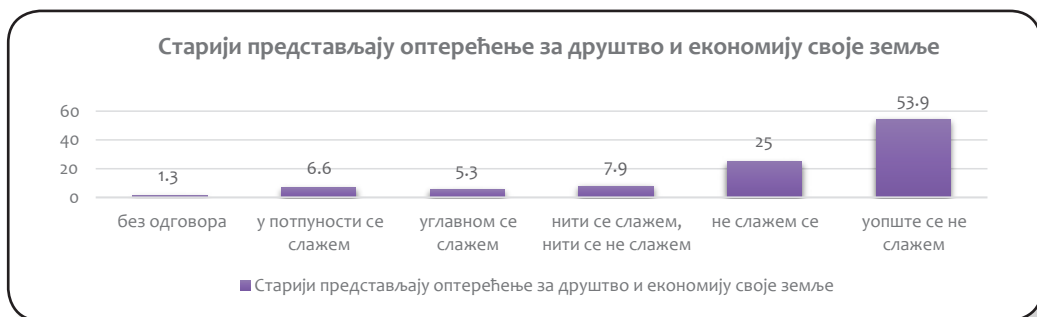
Графикон 21

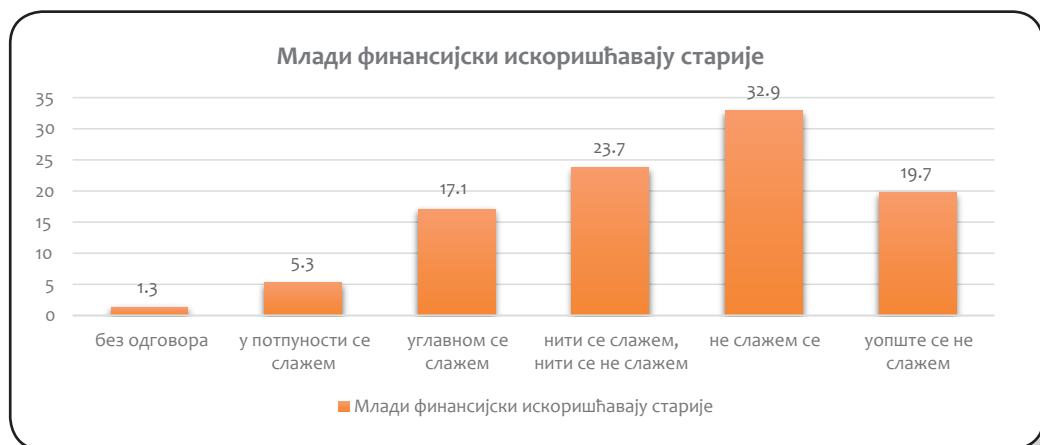
Како је удео лица млађих од 15 година у укупном становништву све мањи, док се удео старијих повећава, смањује се и учешће становништва радног узраста, па тако све мањи број радно способног становништва треба финансијски да подржи све већи број старог становништва. Ове тенденције неретко доводе до конфликта међу генерацијама. Овим истраживањем настојали смо да утврдимо ставове испитаника и по овим питањима. Чак 53,9% анкетираних уопште се не слаже са ставом да „старији представљају оптерећење за друштво и економију своје земље, што наводи на закључак да је слика о старијима у друштву позитивна, као и да се допринос старијих препознаје. У циљу јачања међугенерацijske солидарности овакву слику треба промовисати.

Највећи проценат анкетираних не слаже се ни са тврдњом да млади финансијски искоришћавају старије (32,9%), што са једне стране разбија негативне стереотипе о старијима који се приказују као сенилни и подложни искоришћавању, али исто тако стереотипе о младима који су неретко представљени као лењи и себични.

Графикон 22

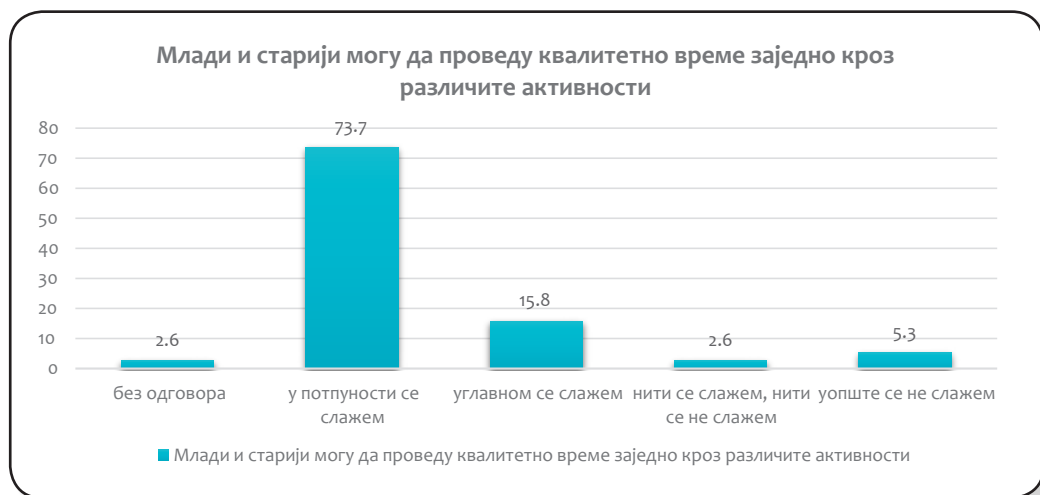

Графикон 23

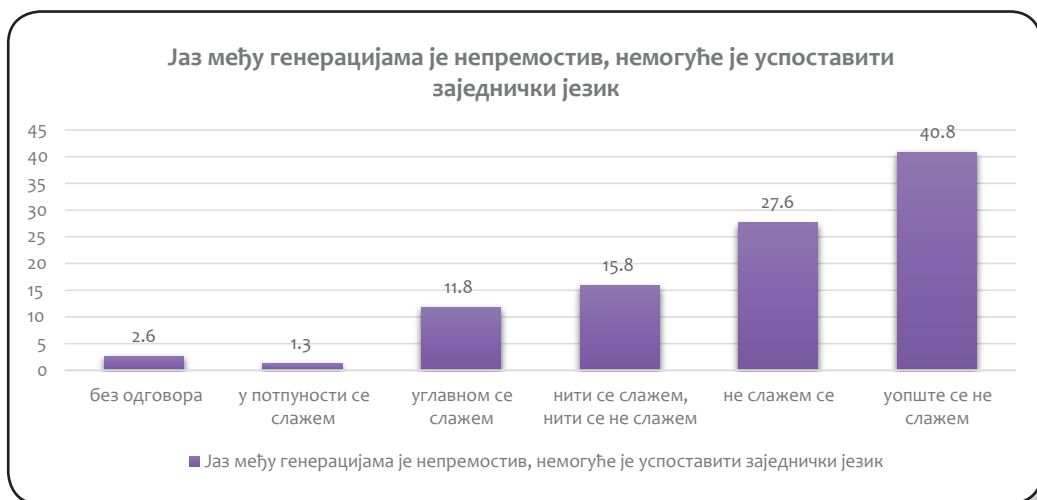

Испитаници су дали чак 73,7 % одговора „у потпуности се слажем“ да „млади и старији могу да проведу квалитетно време заједно кроз различите активности“. Исто тако чак 40,8% њих уопште се не слаже да је „јаз међу генерацијама непремостив и да је немогуће успоставити заједнички језик“, док се 72,4% у потпуности слаже да је корисна размена знања, искустава, вештина и интересовања између старијих и младих и да треба подстицати такве активности. Оваква слика подстрек је унапређењу међугенерацјског дијалога и даје позитивна предвиђања за реализацију активности попут ове у будућности, односно говори о потенцијално великом одзиву ове две групације становништва у сличним пројектним активностима.

Графикон 24

Графикон 25

Графикон 26

Степеновање одговорности породице, друштва и државе за одржавање/унапређење међугенерациске солидарности

У наредном сету питања испитаницима је дата могућност да оцене степен одговорности породице, друштва/цивилног сектора и државе за однос међу различитим генерацијама. Тако је 47,4 % испитаника одговорност за сарадњу, разумевање и суживот генерација видела на свим наведеним субјектима, а потом (26,3%) на породици.

Графикон 27

Чија је по Вашем мишљењу претежна одговорност за сарадњу, разумевање и суживот генерација?

Сви наведени субјекти препознати су од испитаника у највећем проценту као одговорни и када је реч о размени знања, искуства, вештина и интересовања између младих и старијих, а потом на породици (17,1%) и друштву (17,1%). Свега 6,6% испитаника овде препознаје државу као субјекта од значаја.

Графикон 28

Чија је по Вашем мишљењу претежна одговорност за размену знања, искустава, вештина, интересовања између младих и старијих ?

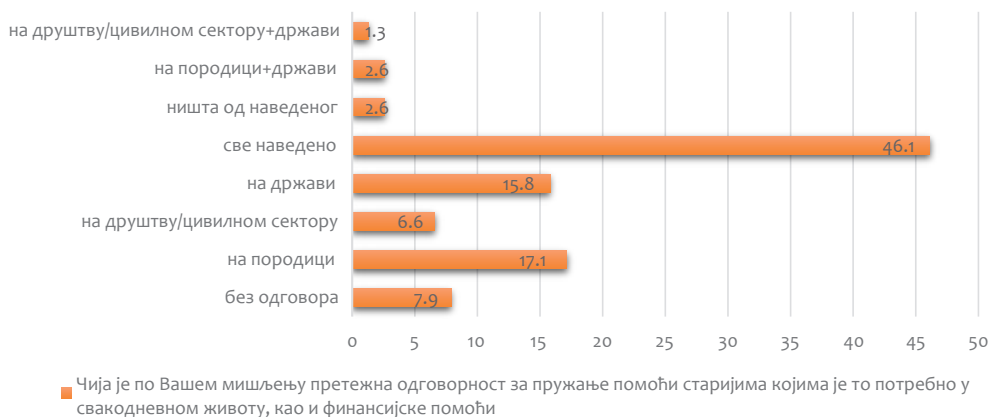

У складу са новим културним окружењем које промовише модерне и постмодерне стилове живота, млађе генерације траже начин за постизање аутономије. С друге стране, од младих се очекује да преузму одговорност, да се брину о старима, не само да поштују њихове потребе и жеље, већ и да их финансијски подрже. Наиме, иако у савременим условима старији пружају финансијску помоћ и бригу за децу и унуке, са старењем се повећава ризик од

хроничних болести, што може довести и до инвалидитета и до функционалне, али и финансијске зависности старијих особа. Питали смо учеснике истраживања коме по овим питањима приписују одговорност. Анкетирани у највећем проценту (46,1%) наводе све понуђене субјекте, а одговорност је одмах иза тога опет виђена на породици (17,1%), а тек за тим на држави (15,8%). Занимљиво је да је идентична статистика забележена и када је реч о финансијској подршци младима.

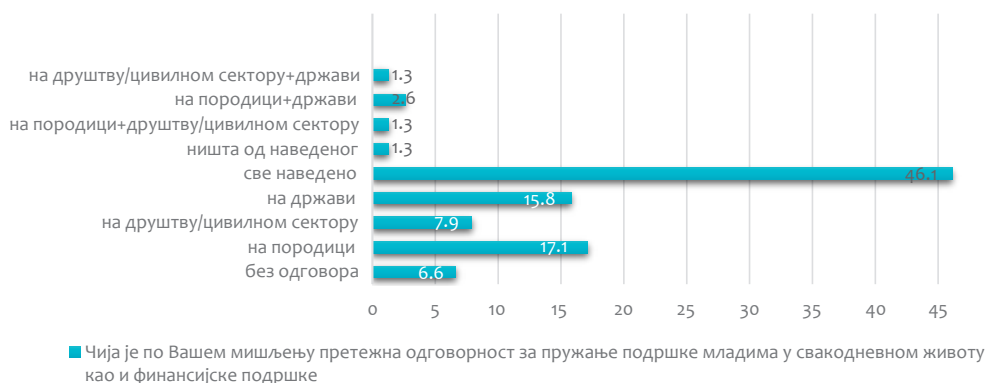
Графикон 29

Чија је по Вашем мишљењу претежна одговорност за пружање помоћи старијима којима је то потребно у свакодневном животу, као и финансијске помоћи?

Графикон 30

Чија је по Вашем мишљењу претежна одговорност за пружање подршке младима у свакодневном животу као и финансијске подршке?

Када је реч о организацији заједничких активности старијих и младих, одмах након свих понуђених субјеката (44,7%), испитаници као одговорно препознају друштво односно цивилни сектор (25%). Ипак, одмах након свих понуђених субјеката (48,7%) држава је у највећем проценту издвојена као одговорна када се директно поставља питање одговорности унапређења међугенерацјског дијалога (17,5%).

Графикон 31

Чија је по Вашем мишљењу претежна одговорност за организовање заједничких активности старијих и младих?

Графикон 32

Чија је по Вашем мишљењу претежна одговорност за рад на унапређењу међугенерацјског дијалога?

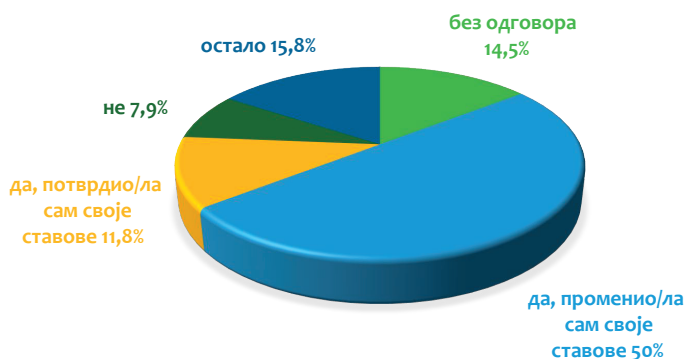

Отворени коментари испитаника

Да су активности којима се повезују млади и старији попут дебате „Има ли међугенерациске солидарности?“ корисне и пожељне и да доприносе унапређењу међугенерациског дијалога слаже се велика већина испитаника. Наиме, 50% њих на питање „Да ли је данашњи округли сто утицао на ваше ставове о старијима/младима, као и о односу између младих и старих?“ одговорило је „да променио/ла сам своје ставове“, док чак 82,9% њих сматра да је овакав вид повезивања старијих и младих „веома користан“.

Графикон 33

ДА ЛИ ЈЕ ДАНАШЊИ ОКРУГЛИ СТО УТИЦАО НА ВАШЕ СТАВОВЕ О СТАРИЈИМА/МЛАДИМА КАО И О ОДНОСУ ИЗМЕЂУ СТАРИЈИХ И МЛАДИХ?

Графикон 34

СМАТРАТЕ ЛИ ДА ЈЕ ОВАКАВ ВИД ПОВЕЗИВАЊА СТАРИЈИХ И МЛАДИХ КОРИСТАН?

Испитаници су у форми отвореног коментара позвани да и сами изнесу предлоге за активности у циљу унапређења међугенерациског дијалога. Предлози су се углавном односили на активности које ће повезати старије и младе на заједничком задатку попут креативних радионица, уређења зелених површина, радних акција, радионица за волонтирање, обуке за рад на рачунару... или пак по заједничком интересовању попут излета, игранки, друштвених игара, филма, музеја, фотографија, представа, књига, планинарења...

Закључци испитаника након одржаних дебата „Има ли међугенерациске солидарности?“, које су такође изразили у форми отвореног коментара, погодили су у саму срж рада на унапређењу међугенерациског дијалога и указали да је овакав облик повезивања младих и старијих пожељан и користан за оповргавање друштвених конструкција које се везују за одређену старосну доб. Наиме, већина коментара свела се на одговор „године нису важне“. Треба додати и податак да већина испитаника у својим коментарима наводи медије као субјекте који у највећој мери могу да допринесу повезивању генерација, али и продубљивању јаза који међу њима постоје.

Закључак

Резултати овог истраживања несумњиво су допринели подацима прикупљеним у оквиру дебата „Има ли међугенерациске солидарности?“ одржаних у 10 градова Србије за дефинисање оквира међугенерациске солидарности у Србији.

Међугенерациска солидарност се, пре свега, односи на односе међу особама различитих генерација засноване на заједничким интересима, вредностима и осећањима, како унутар породице тако и у читавом друштву. Међугенерациска солидарност се, дакле, дешава на различитим нивоима и у оба смера, и тако је треба и посматрати. Велика препрека развијању међугенерациске солидарности су негативни ставови, стереотипи и предрасуде који постоје међу генерацијама, а које је потврдило и ово истраживање.

Традиционалистичко друштво у којем живимо у великој мери доприноси оваквој слици. Комунистичко и социјалистичко политичко и друштвено уређење у наслеђе је оставило патерналистички однос старијих према младима, који је и овде препознат.

Равнотежа међу генерацијама је пољуљана услед вишеструких промена које је донело савремено доба. Као резултат ИТ револуције, брзог развоја масовних медија и широког приступа информацијама, старија генерација изгубила је свој ауторитет. Доминантна је улога младих у многим областима друштвеног, културног и економског живота. Недостатак поштовања и разумевања међу

генерацијама повезује се са недостатком финансија, конфузијом друштвених улога и неадекватним третманом и старих и младих.

Позитиван је налаз истраживања да је породица још увек стуб нашег друштва, односно да је одговорност за млађе и старије чланове породице веома изражена, што је срж међугенерациске солидарности. Управо из породице се међугенерациска солидарност циклично шири на све сфере друштва.

Велика већина испитаника сматра да млади и старији могу да проведу квалитетно време заједно, наводећи за то мноштво предлога у отвореним коментарима.

Као одговорне за сарадњу, разумевање и суживот генерација, подршку и помоћ испитаници су препознали све субјекте понуђене упитником, а то су породица, друштво/цивилни сектор, држава, али и медији.

Међугенерациску солидарност неопходно је неговати, особито у демографски старој земљи попут Србије. Јачању међугенерациске солидарности доприноси се кроз промену перцепције и фокусирање на предности младости и старости, као и подстицање заједничких активности младих и старијих.

ПРОЈЕКАТ:
„УНАПРЕЂЕЊЕ МЕЂУГЕНЕРАЦИЈСКОГ ДИЈАЛОГА”
АНКЕТА ЗА УЧЕСНИКЕ ДЕБАТЕ

1. Ког сте пола (заокружите)? М Ж
2. Колико имате година? _____
3. Ниво Вашег образовања? _____
4. Да ли имате редовна месечна примања (заокружите)?
 - а) Основно образовање Да Не
 - б) Средње образовање Да Не
 - с) Више и високо образовање Да Не

5. У којој мери се слажете са следећим ставовима? Молимо заокружите.	у потпуности се слажем	Углавном се слажем	Нити се слажем, нити се не слажем	Не слажем се	Уопште се не слажем
а) Млади имају шта да кажу, њихово мишљење је важно	1	2	3	4	5
б) Млади немају животног искуства, њихови ставови су неутемељени и безвредни	1	2	3	4	5
в) Старији имају драгоценo искуство и знање, млади би требало чешће да им се обраћају за савет	1	2	3	4	5
г) Старије је прегазило време, данас је њихово мишљење непримењиво	1	2	3	4	5
д) Данашња омладина нема поштовања према старијима	1	2	3	4	5
ђ) Старији очекују поштовање иако га понекад нису заслужили	1	2	3	4	5
е) Старији не уважавају мишљење, знање и искуство младих	1	2	3	4	5
ж) Старији су дужни да издржавају своју децу и унукe док су живи	1	2	3	4	5

5. У којој мери се слажете са следећим ставовима? Молимо заокружите.	у потпуности се слажем	Углавном се слажем	Нити се слажем, нити се не слажем	Не слажем се	Уопште се не слажем
з) Млади треба да буду финансијски независни	1	2	3	4	5
и) Старијима је место у дому, где нису оптерећење породици	1	2	3	4	5
ј) Деца треба да се старају о својим родитељима	1	2	3	4	5
к) Старији представљају оптерећење за друштво и економију своје земље.	1	2	3	4	5
л) Млади финансијски искоришћавају старије	1	2	3	4	5
љ) Млади и старији могу да проведу квалитетно време заједно кроз различите активности	1	2	3	4	5
м) Јаз међу генерацијама је непремостив, немогуће је успоставити заједнички језик	1	2	3	4	5
н) Корисна је размена знања, искуства, вештина и интересовања између старијих и младих, треба подстицати такве активности	1	2	3	4	5

6. Чија је по Вашем мишљену претежна одговорност по следећим питањима	На породици	На друштву/ цивилном сектору	На држави	Све наведено	Ништа од наведеног
а) Сарадња, разумевање и суживот генерација	1	2	3	4	5
б) Размена знања, искуства, вештина, интересовања између младих и старијих	1	2	3	4	5
в) Пружање помоћи старијима којима је то потребна у свакодневном животу, као и финансијске помоћи	1	2	3	4	5
г) Пружање подршке младима у свакодневном животу, као и финансијске подршке	1	2	3	4	5
д) Организовање заједничких активности старијих и младих	1	2	3	4	5
ђ) Рад на унапређењу међугенерациског дијалога	1	2	3	4	5

7. Да ли је данашњи округли сто утицао на Ваше ставове о старијима/младима, као и односу између старијих-младих? Молимо за коментар.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

7.1. Сматрате ли да је овакав вид повезивања старих и младих користан? Молимо за коментар.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

7.2. Имате ли предлог за активности сличне данашњој у циљу унапређења међугенерацјјског дијалога?

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

7.3. Шта је Ваш данашњи закључак?

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

О Толеранцији

Има нас овде преко 200, толико у дому има места,
има нас овде са разних страна, па је логично да има и мана.

Донели смо своје навике и васпитања,
што одређује карактер наших владања.

Неко воли да се истиче, а неко прича што га се не тиче,
неко је прзница, неко улизица, неко је ћутљив, а неко причалица.

Неко лако започиње свађу, чим се супротности нађу,
због тога често настају свађе, јер у овоме свему разлог се лако нађе.
Све ово станаре узнемирава, јер желе да буде слога права.

Најбоље би било кад смо се за дом одлучили,
да смо код куће мане оставили.

Изгледа да то није могуће, па смо мане донели од куће.
За станаре у дому нема друге опције од искрене толеранције.
Треба толерисати све мане, па ће нетрпељивост да нестане.

Мане су део личности, ако се толеришу нису слабости.

Толеранцију је лако спровести, треба се само вратити својој свести,
да нам је овај дом последња кућа,
па до краја у њему треба да влада срећа,
а она ће владати ако се станари поштују и толеранцију упорно негују.

Бошко Манојловић

Корисник Геронтолошког центра Панчево,
учесник дебате у Панчеву